

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Sport i oblikovanje nacionalnog identiteta u samostalnoj Hrvatskoj (1990 – 1998)

Diplomski rad

Izradio: Marko Zlomislić

Mentor: doc. dr. sc. Hrvoje Klasić

Zagreb, 14.6.2017.

Sažetak

Ovim diplomskim radom analizirana je uloga vrhunskoga sporta u izgradnji i oblikovanju nacionalnog identiteta u posljednjem desetljeću 20. stoljeća u Republici Hrvatskoj. Glavna pretpostavka rada bila je da je devedestih godina uloga vrhunskog sporta bila izazito važna u oblikovanju nacionalnog identiteta te da je utjecala na jačanje nacionalizma na društveno – političkoj sceni.

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju ciljeva provedeno je kvalitativno istraživanje studije slučaja. Za analizu slučajeva – pet najznačajnijih sportskih događaja devedesetih godina korištene su analize i istraživanja raznih autora s različitih područja znanosti te medijski izvještaji o događajima. Analize su potvrdile kako su sportski uspjesi pozitivno utjecali na stanje hrvatske nacije te su imale veliku ulogu u stvaranju nacionalnoga jedinstva.

Analiza slučajeva pokazala je kako su oni u medijima, među političkom elitom i samim akterima, vrlo slično percipirani te su prepoznati kao vrlo važan čimbenik u afirmaciji novonastale Hrvatske. Određeni su događaji smatrani važnijim od drugih, međutim zajedničko im je da su imali veliki utjecaj na stvaranje identiteta i promociju Hrvatske.

Summary

National identity and nationalism are endless issues of social sciences and humanities. It became more relevant after the fall of communism in Europe in the late 1980s. New nations – states tried to promote themselves on the world scene and the best way to do it was through sports and big sports manifestations. The goal of this masters is to analyse the role of sports in building national identity and unity in the Republic of Croatia during the 1990s. During that decade, croatian sport teams have made great achievement in the Olympics Games and world competitions. The ethnical definition of a nation has emerged due to social processe which were the result of state creation, war happening and strengthening of national identity. High performance sport had a significant and representing role in the porcess of forming und unifying the national identity of Croatian society.

In order to collect data to accomplis the goals fo the masters a quality case study was implemented. Five most significant sport cases from the first decade were analyzed by going through studies from various authors form different parts of the science community. Likewise, media analysis of the events were used in my study. The analization confirmed that the sport achievements had a positive effect on the state of the croatian nation and had a big role on the creation of national unity.

The analysis of the sport events confirmed that the media, political elite and the sportsmen had a similar viewing of the events and they recognized the events as an important factor in the afirmation of the new Republic of Croatia. Some events were considered more important than other but nevertheless all of them had great impact on the creation of the modern state and national identity.

1. UVOD	6
2. NACIJA, NACIONALIZAM I NACIONALNI IDENTITET	8
2.1. Nacija	8
2.2. Nacionalizam	9
2.3. Nacionalni identitet	11
3. SPORT, POLITIKA I NACIONALNI IDENTITET	14
3.1. Sport i politika	15
3.2. Nacionalni identitet, sport i mediji	16
3.3. Sport i društvo	16
4. SPORT U HRVATSKOJ DEVEDESTIH	19
4.1. Politička situacija 1980- ih godina	20
4.2. Dinamo – Crvena Zvezda, 13. 5. 1990.	22
4.3. Jugoslavija – Nizozemska, 3.6.1990.	23
4.4. Atletsko Prvenstvo Europe, 27.8. – 1.9. 1990.	24
4.5. Hrvatska – SAD, 17.10.1990.	24
4.6. Utjecaj politike na sport kroz devedesete godine	26
4.6.1. <i>Promjena imena NK Dinamo u Croatia</i>	27
4.6.2. <i>Povezanost Franje Tuđmana i sporta</i>	29
4.6.3. <i>Navijači kao ogledalo političke zbilje u Republici Hrvatskoj</i>	30
5. PRVA HRVATSKA MEDALJA – OI BARCELONA, 1992.	32
5.1. Bronca Gorana Ivaniševića	33
5.1.1. <i>Uključenost politike</i>	35
5.1.2. <i>Zaključak</i>	36
6. SREBRNA MEDALJA U KOŠARCI – OI U BARCELONI 1992.	38
6.1.1. <i>Medijski izvještaj</i>	41
6.1. 2. <i>Uključenost politike</i>	43
6.1.3. <i>Zaključak</i>	44
7. EUROPSKO PRVENSTVO U KOŠARCI, ATENA 1995.	46
7.1.1. <i>Medijski izvještaj</i>	50
7.1.2. <i>Uključenost politike</i>	51
7.1.3. <i>Zaključak</i>	52
8. ZLATNA MEDALJA U RUKOMETU, OI ATLANTA 1996.	53
8.1. Uspjeh rukometne reprezentacije u Atlanti, 1996.	54
8.1.1 <i>Uključenost politike</i>	56

<i>8.1.2. Zaključak</i>	57
9. BRONČANA MEDALJA U NOGOMETU, FRANCUSKA 1998.	58
<i>9.1.1. Medijski izvještaj</i>	61
<i>9.1.2. Uključenost politike</i>	62
<i>9.1.3. Zaključak</i>	64
10. ZAKLJUČAK	66
11. LITERATURA I IZVORI	

1. UVOD

Nacija i nacionalizam neiscrpan su izvor tema društveno-humanističkih znanosti, posebice posljednjih dvadesetak godina s raspadom komunističkoga sistema. Događaji krajem 1980-ih godina, na području Srednje i Istočne Europe, zaokupili su pažnju ponajviše sociologa i povjesničara, koji su se uhvatili ukoštac s tim pitanjima kako bi što bolje pokušali shvatiti uzroke i posljedice tih događanja. Nakon raspada Jugoslavije na tom prostoru dolazi do stvaranja novih država koje pokušavaju postati ravnopravni sudionici na europskoj i svjetskoj pozornici. Jedan od najznačajnijih platformi preko kojeg su se afirmirale novonastale države jest sport.

Moderni je sport od svojih početaka služio politici za promidžbu svoje moći i interesa, povezujući sportske uspjehe s uspjesima nacije. Sportski uspjesi bili su izravno uključeni u službu države. Služili su kao sredstvo afirmacije u svijetu te su bili jače od bilo kakve diplomacije.

Sport postaje sredstvo afirmacije novih država na međunarodnom i domaćem planu. Radi toga se stvaraju nove nacionalne momčadi koje pokušavaju, svojim rezultatima, prestići one „stare“ te se nametnuti ostalim nacionalnim momčadima.

Sport je, na prostoru bivše Jugoslavije, krajem osamdesetih i devedestih godina bio svojevrstan navjestitelj događaja i sukoba koji će uslijediti u tom periodu. U Hrvatskoj, on je poslužio kao ogledalo tadašnjega društva i političkog stanja hrvatskog naroda. Sve ono što se događalo iza kulisa, izašlo je na vidjelo putem sportskih borilišta te je navijestilo mnoge velike promjene koje će uslijediti.¹

U svrhu konstituiranja nacionalnog identiteta i samog osvještavanja nacije korištene su sportske pobjede, ali su one također korištene u političke svrhe. Nerijetko su bile instrumentalizirane od same političke elite te su koristili sport u vlastitu promociju. S druge strane, politika i mediji nisu priznavali drugu stranu društva koje se nije slagalo sa svakom odlukom vladajućih. Stoga, navijači i navijačke skupine postaju oporba vladajućim strukturama te pokazatelj realnog osjećaja cjelokupnoga društva.² Nacionalni su identitet i sport uvelike povezani u suvremenom društvu. Sport je postao važan društveni fenomen

¹ Sunčica Bartoluci, *Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: usporedba devedesetih i dvijetisućitih*. Filozofski fakultet, Zagreb, 2013. Str. 1

² Bartoluci. *Uloga vrhunskog sporta*. Zagreb, 2013. Str. 1

pošto je on izvor raznih nacionalističkih ideologija i sukoba te pokretač ponosa nacije.³ Cilj je ovoga rada istražiti ulogu i važnost sporta u oblikovanju nacionalnoga identiteta u Republici Hrvatskoj tokom devetdesetih godina. Analizirani su najveći sportski uspjesi na velikim natjecanjima poput olimpijskih igara te svjetskih i europskih prvenstava. Ovo područje nije uvelike istraženo u okvirima historiografije, tek se u posljednje vrijeme interes povjesničara za ovu temu povećao, dok je u sociologiji utjecaj sporta na društvo i nacionalni identitet više istražen. Upravo su zbog toga većinom korišteni radovi sociologa. Glavno je pitanje ovoga rada na koji je način sport utjecao na razvoj svijesti o hrvatskom nacionalnom identitetu tokom devedesetih godina te na koji je način politika koristila sport u svoju korist te utjecala na sport. Kako bismo što bolje shvatili utjecaj sporta na nacionalni identitet, moraju se provjeriti prijašnja istraživanja oblika nacionalizma te iste te oblike primijeniti na istraživanja utjecaja i povezanosti sporta i politike na nacionalne osjećaje. Kako bi se cjelokupni sadržaj što bolje razumio, bit će potrebno definirati pojmove kao što su nacija, nacionalni identitet i nacionalizam. Kroz sport, nacionalna identifikacija bila je jedan od glavnih motiva te se kao takva koristila kod interesa političkih aktera. Kroz devetesete, sport je bio obilježen nacionalizmom u svom punom obliku, sa svojim pozitivnim i negativnim obilježjima. Zbog toga je vrlo važno da se ti pojmovi definiraju.⁴

U svrhu prikupljanja podataka i davanja odgovora na pitanja provedeno je kvalitativno istraživanje te analiza sadržaja. U istraživanju su korišteni podaci iz relevantne literature (knjige, znanstveni i stručni radovi) te sekundarni izvori poput novina, interneta, dokumentarnih i informativnih emisija.

2. NACIJA, NACIONALIZAM I NACIONALNI IDENTITET

2.1. NACIJA

³ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 2

⁴ Leo Klarin, *Nogomet, nacionalni identitet i politika: uloga prvog hrvatskog predsjednika*. Kineziološki fakultet, Zagreb, 2015. Str. 7

Naciju najjednostavnije možemo definirati kao skupinu ljudi koja dijeli zajedničku kulturu, jezik, vjeru, povijest i porijeklo.⁵ Nacija je postala predmet istraživanja još od vremena Francuske revolucije. Pri definiranju pojma koriste se različiti elementi poput osjećaja zajedničkog porijekla, prošlosti ili ostali čimbenici poput zajedničkog jezika ili religijske pripadnosti.⁶ Nadalje, neki autori daju veću važnost psihološkim čimbenicima, točnije osjećaju međusobne privrženosti i odanosti, tj. patriotizmu. Također, postoji i naglasak na stvaranje političke zajednice, nacionalne države kao glavne odrednice nacije. Svaka definicija nacije na svojstven način kombinira ranije navedene elemente, međutim može se zaključiti kako se nacije formiraju kao rezultat provijesnih događaja koji su se odvijali u različitim razdobljima i prostorima.⁷ Veliki broj autora iznijelo je svoje viđenje nacije i njezine definicije. Primjerice, Michael Billig tvrdi da nacija, kao pojam, ima dva povezana značenja. Smatra da postoji nacija, kao nacionalna država te nacija kao narod što u toj državi živi.⁸

Svaka nacija naglašava pojedini element koji ima važnu ulogu u samom formiranju nacije. Primjerice, Poljacima je važan element religije, dok je Nijemcima jezik važan element. Pojedine nacije imaju problem geografske nepovezanosti njezinih pripadnika. U tom slučaju dolazimo do pojma dijaspora koja predstavlja imigrante i njihove potomke van same nacije matice države, što je kroz povijest dovodilo do sukoba i širenja država na štetu drugih država kako bi dijaspora, koja je u drugoj državi manjina, došla pod vlast države gdje bi činili većinu.⁹

Benedict Anderson, irski politolog, iznosi koncept nacije koja nastaje kao zamišljena zajednica. Ona nastaje iz potrebe ljudi za širom zajednicom od one pojedinačne u kojoj žive i s kojom imaju direktnu interakciju. Sama ideja zamišljene nacije proizlazi iz misli pripadnika određene nacije kao slike zajedništva svih pripadnika te nacije, iako se ne poznaju.¹⁰

Sport i sportski uspjesi igraju veliku ulogu u oblikovanju nacije, što ću pokušati kasnije dokazati kroz prikaz hrvatskih sportskih uspjeha. Uspjesi pojedinaca prikazuju se kao

⁵ Klarin. *Nogomet, nacionalni identitet i politika*. Zagreb, 2015. Str. 9

⁶ S. Ravlić – D. Sekulić, *Uvod u sociologiju: Nacija i nacionalizam*. Zagreb: Pravni fakultet, 2008. Str. 452

⁷ Ravlić – Sekulić. *Nacija i nacionalizam*. Zagreb, 2008. Str. 459

⁸ Michael Billig, *Banalni nacionalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2009. Str. 52

⁹ Billig. *Banalni nacionalizam*. Beograd, 2009, str. 54

¹⁰ Benedict Anderson, *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London and New York: Verso, 1991. Str. 40

uspjesi nacije što podiže njezin moral i ponos, međutim sport je bio i dobar kanal kroz koji su političke elite povećale svoju moć i utjecaj, a Hrvatska je odličan primjer toga u devedestim godima.

2.2. NACIONALIZAM

Nacionalizam je društveni fenomen, koji u današnjem shvaćanju, svoje moderne početke nalazi u 18. stoljeću kao rezultat revolucionarnih promjena koje su zahvatile Europu. Posljedica revolucije bilo je stvaranje većih zajednica koje danas znamo pod imenima Njemačka i Italija. Nakon pokreta za ujedinje Italije revolucionarnim putem u 19. stoljeću, poznatijeg naziva Risorgimento, dolazi do stvaranja talijanske države, ali i do potrebe za stvaranjem talijanske nacije.¹¹ U tom slučaju, dolazimo do pojma "izmišljena tradicija", kojim se stvaraju novi potrebni simboli za države, poput zastave, himne, grba i slično te se uz pomoć tih simbola svi pripadnici jedne nacije poistovjećuju.¹² Nacionalni osjećaji postojali su i u ranijim razdobljima, posebice u vremenu rata i sukoba, međutim širim društvenim promjenama stvorili su se uvjeti za razvoj nacija.

Val nacionalizma u 19. stoljeću nije zaobišao ni hrvatske prostore. Razvojem svijesti o hrvatskoj naciji i identitetu te miješanjem toga s motivima etnogeze Hrvata i naše tisućljetne povijesti dovelo je do nastanka hrvatskog narodnog preporoda i ponovne uporabe hrvatskog jezika u javnom, kulturnom i političkom životu.

O samom nacionalizmu može se govoriti u kontekstu pozitivnog i negativnog fenomena. Koristi se entička klasifikacija između „nas“ i „njih“ koja dovodi to toga da se pod "našim" nacionalizmom, koji je pozitivan, krije patriotizam i iskrena ljubav prema domovini dok se pod „njihovim“ krije šovinizam koji karakterizira mržnja i umanjivanje vrijednosti onog drugog. Također, važna je uloga stereotipa koji čine razliku između „nas“ i „njih“ gdje mi predstavljamo normalnost i standard u odnosu na „njihove“ devijacije.¹³ Kada bismo definirali nacionalizam mogli bismo to napraviti u smislu ideologije ili pokreta koji postaje sredstvo koje stoji na raspolaganju određenoj nacionalnoj zajednici koja je odlučna krenuti

¹¹ Eric Hobsbawm, *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge: Press syndicate of the university of Cambridge, 1990. Str. 44

¹² E. Hobsbawm – T. Ranger, *The Invention of Tradition*. Cambridge: Press syndicate of the univeristy of Cambridge, 1983. Str. 50

¹³ Billing. Banalni nacionalizam. Beograd, 2009, str. 145 - 150

putem demokracije ili koja želi izbjeći kolonizaciju i kulturnu asimilaciju.¹⁴ Postoje različiti tipovi nacionalizma, poput građanskog/etničkog, političkog/kulturnog, miroljubivog/agresivnog, liberalnog/integralnog.¹⁵

Postoje različiti tipovi nacionalizma, ali postoje i razlike između nacionalizma Zapada i Istoka. Zapadni nacionalizam nastao je kao posljedica formiranja moderne države u zemljama kao što su Francuska, Švicarska, Nizozemska i SAD. Država i njezini državljani poklapaju se teritorijalno i politički. S druge strane, u slučaju država srednje i istočne Europe, granice država rijetko su se podudarale s granicama etničkog identiteta. Nacionalizam je služio kao sredstvo za prekidanje državnih granica i u skladu s tim tražio je njihovo ponovno uspostavljanje u skladu s etničkim zahtjevima.¹⁶ Može se zaključiti kako na zapadu nacionalizam više pripada sferi političkog u kojem su ljudi definirani kao „građani“, dok na istoku nacionalizam spada u sferu kulturnog te se ljude naziva „narodom“.

Etnički i građanski nacionalizam samo su dio klasifikacije nacionalizma, ali ta podjela nam omogućuje shvaćanje nacionalizma kroz dvije potpuno suprotne strane. Građanski nacionalizam blizak je liberalnom nacionalizmu, čiji su temelji slobodna ljudska volja, racionalni izbori i otvorenost prema drugom. Etnički oblik blizak je onom koji je po definiciji kulturni, ksenofobičan i autoritativan.¹⁷ Odrednice etničkog nacionalizma jesu pripadanje naciji kroz rasu, vjeru, jezik, zajedničko podrijetlo i kulturu. Etnički se identitet stječe rođenjem i nije stvar izbora. Državljanstvo i pripadanje civilnoj zajednici u srži je građanskog nacionalizma. U tu srž ulazi i pripadnje civilnoj zajednici, poštivanje države, zakona i građanskih prava. Te odrednice iznimno su važne za utjecaj sporta i njegovo viđenje u oblikovanju nacionalnog identiteta. Kroz daljnji sadržaj ovoga rada, vidjet ćemo kako su se te odrednice koristile u korištenju sportskih uspjeha u politici i odraz na nacionalnu svijest i ponos. Izjave sportaša i političke elite najbolji su pokazatelj toga kao i prikaz u medijima.

2.3. NACIONALNI IDENTITET

¹⁴ Davorka Matić, *Nacionalizam, nacija i nacionalna država: imaju li budućnost?*. Zagreb: Socijalna ekologija, 2005. Str. 88

¹⁵ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 10

¹⁶ David McCrone, *Sociology of Nationalism*. London and New York: Routledge, 2002. Str. 8

¹⁷ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 12

Nacionalizam, nacije i nacionalni identitet proizvodi su moderne civilizacije koji nastaju kao posljedica društvenih promjena i procesa od kraja 18. stoljeća do danas. Posljednjih je tridesetak godina istraživanje nacionalnog identiteta u fokusu društveno – humanističke znanosti. Razlog zbog kojeg je nacionalni identitet u fokusu moguće je pripisati geopolitičkim promjenama, prvenstveno unutar europskoga konteksta. Ključni su događaji pad Berlinskog zida, raspad Sovjetskog Saveza i Jugoslavije te rezultati demokratizacije bivših socijalističkih zemalja.¹⁸ Razvoj hrvatskog nacionalnog identiteta možemo potražiti u 19. stoljeću, vrijeme u Europi koje je obilježeno revolucijom koja nije zaobišla ni Habsburšku Monarhiju, državu u sklopu koje su se nalazile Banska Hrvatska, Slavonija i Dalmacija. Zapadna Europa je u to vrijeme bila ispred Srednje Europe po pitanju stvaranja modernih nacija država jer su na Zapadu stvorene države poput Velike Britanije, Francuske i SAD- a. Kapitalizam je zamijenio feudalizam što je omogućilo ukidanje kmetstva, industrijalizaciju i razvoj gradova. Ostavljen je prostor lokalnim društvenim elitama da se izgrade institucije vlastite moderne države kako bi se proveli modernizacijski procesi u skladu s vlastitim interesima. Zbog toga se u vrijeme hrvatskog narodnog preporoda hrvatski jezik nameće kao glavni identifikator, koji kroz opere, drame, novine i književnost razvija jedinstvo i nacionalnu svijest.¹⁹

Nacionalni identitet pruža osjećaj pripadnosti grupi za koju je pojedinac vezan na temelju zajedničkih vrijednosti, običaja, simbola i kulturnog naslijeđa. Biti dio kolektiva koji ima svoju povijesnu, teritorijalnu i kulturnu pripadnost, znači biti dijelom nečeg većeg, vrednijeg i vječnog. Pojedinci sami sebe definiraju kroz vlastitu kulturu nasuprot kulture drugih nacija te na taj način razvijaju nacionalnu svijest i zajedništvo. Sam nacionalni identitet kao osjećaj pripadnosti grupi postoji neovisno od nacionalizma kao ideologije, ali je često formiran kao posljedica njegovog djelovanja.²⁰

Hrvati se identificiraju kroz razne varijable. Ranije sam naglasio kako je jezik kroz narodni preporod bio vrlo važan identifikator. Nadalje, vjera je bila snažno identifikacijsko sredstvo s obzirom na to da su Hrvati bili „zadnja linija“ Katoličke Crkve za vrijeme Crkvenog raskola 1054, dok su se preko granice Srbi i Crnogorci okrenuli pravoslavlju.

¹⁸ Gregor Starc, *Šport v vlogi narodne identitete Slovencev*. Ljubljana: Fakulteta za Šport, Inštitut za kineziologijo, 2005. Str. 9

¹⁹ Nikša Stančić, *Povijesno naslijeđe i nacionalni identitet*. Zagreb: Zavod za školstvo Republike Hrvatske, 2006. Str. 28

²⁰ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 7

Hrvati više od 14 stoljeća na ovom prostoru prakticiraju svoj jezik, vjeru, kulturu i pismo te nakon brojnih promjena političkih sustava i tvorevina uspijevaju očuvati svoj identitet.²¹ Hrvatski povijesni identitet vezan je uz snažan državotvorni mit u kojem se nacionalni osjećaji vezuju za elemente poput zastave, grba, himne, jezika, kulture, za razliku od suvremenih država koje imaju pragmatične elemente poput vojske, diplomacije, zakona, poreznih sustava i svijesti o državljanstvu.²²

Anthony D. Smith i prije njega Hans Kohn, slično razlikuju dva idealtipska određenja nacionalnog identiteta, zapadni ili građansko- teritorijalni model te istočni ili etnički model. Prvi se temelji na prostornom ili teritorijalnom shvaćanju te naciju vidi kao zajednicu ljudi koji se pokoravaju istim zakonima i institucijama u granicama određenog teritorija. Nacije moraju posjedovati utvrđeni teritoriji kao mjesto života te se pripadnici zajednice moraju osjećati pravno jednaki bez obzira na etničko porijeklo. S druge strane, etnički model naglašava zajednicu rođenja i rodne kulture. U prvi se plan stavlja pitanje porijekla te pojedinac, makar ne živio u okvirima države nacije, on je njezin pripadnik svojim porijeklom. Ove dvije vrste nacionalnog identiteta treba shvatiti idealtipski jer svaki nacionalizam sadrži oba elementa u različitim oblicima.²³

Sport je nakon osamostaljenja postao jedna objektivna varijabla koja je pridonijela oblikovanju nacionalnog identiteta i prepoznavanju jedne nove države. Devedestih godina, kroz sport, pogotovo nogomet, mlada i samostalna Republika Hrvatska afirmirala se na svjetskog sceni te je na sportskim borilištima gradila svoj nacionalni identitet.

²¹ Slaven Letica, *Hrvatski identitet, Zbornik radova*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2009. Str. 34

²² Letica, *Hrvatski identitet*. Zagreb, 2009. Str. 34

²³ Anthony D. Smith, *National identity*. London: Penguin Books, 1991. Str. 9

3. SPORT, POLITIKA I NACIONALNI IDENTITET

U današnje vrijeme nemoguće je razumjeti suvremeno društvo bez uvida u ulogu sporta u društvo kao njegovog sastavnog dijela. Danas je sport međunarodni fenomen što se može vidjeti na brojnim razinama, od povezanosti sporta i politike, medija, doprinosa sporta u ekonomiji itd. Međunarodni, ali i lokalni sportski događaji, privlače pozornost velikog broja ljudi neovisno o dobi, spolu, rasi ili socijalnom statusu. Znanstvena istraživanja pokazuju kako je sport više od igre. Postao je sastavni dio socijalnog i kulturalnog konteksta te ima značenje koje nadilazi same rezultate i statistiku sportske izvedbe.²⁴

Velika popularnost i masovnost učinila je sport možda najvažnijim kulturnim i političkim fenomenom naše ere, međutim još nije dovoljno istražen. Sport je postao dio kulture društva koji se mijenjao paralelno s društvom u cjelini. Ovisno o društvenom kontekstu poprimaju različite oblike i značenja. Postoje različiti koncepti sporta i različite definicije.²⁵ Ono što je zajedničko svim definicijama je da je cilj same igre nadvladati

²⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 24

²⁵ Claude Levi Strauss, *Divlja misao*. Beograd: Nolit, 1966. Str. 67

protivnika, bila to standardizirana igra ili neformalna igra.²⁶ Broj ljudi koji je posredno ili neposredno uključen u područje sporta potvrđuje ukorijenjenost sporta u današnjem društvu. Broj onih koji na bilo koji način nisu uključeni u sport jako je mali. Oni koji su nezainteresirani za sport ne mogu izbjeći njegovu prisutnost u svom okruženju jer je sport svakodnevna tema razgovora te medijskih izvještaja.²⁷

Sport je postao univerzalno sredstvo komunikacije i tema razgovora. Praćenje sporta i bavljenje njime, prema istraživanjima, uvelike utječe na stvaranje identiteta i životnog stila više od bilo kojeg drugog segmenta masovne kulture. Sport je postao jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojivo od strukture društva i obitelji, gospodarstva, politike, medija, obrazovanja i slično. Može se reći da je sport svojevrsno ogledalo društva i zato je važno kritički o njemu promišljati i pratiti promjene koje se u njemu događaju. Znanje o sportu je svojevrsno znanje o društvu.²⁸

3.1. SPORT I POLITIKA

Politika, političke elite i događanja na globalnoj društveno- političkoj sceni odavno su povezani sa sportom. Politika je uvelike povezana sa sportom na svim njegovim razinama, bilo to lokalne i nacionalne sportske organizacije ili one međunarodne poput krovne nogometne organizacije FIFA-e. Opseg uključenosti politike u sport ovisi o društvu i cilju, poput očuvanja javnog reda i mira, održavanja zdravlja građana, promicanje ugleda grupe, zajednice ili nacije ili promicanja osjećaja identiteta, pripadanja i jedinstva među građanima.²⁹

Kada pogledamo odnos politike i sporta danas možemo primijetiti nešto što je Srđan Vrcan konstatirao prije tridesetak godina, a to je da je došlo do pojačane tendencije politiziranja sporta.³⁰ Politika se vrlo direktno unosi u područje sporta čime ga pretvara u svoje izrazito i privilegirano sredstvo političkog djelovanja. S jedne strane dolazi do određene degradacije sporta jer se sportovi pretvaraju u sve značajnije sredstvo ostvarenja političkih ciljeva, koja su inače teško ostvariva regularnim sredstvima političkoga djelovanja. S druge

²⁶ B.D. McPherson – J.E. Curtis – J.W. Loy, *The Social Significance of Sport*. Campaign: Human Kinetics, 1989. Str.16

²⁷ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 26

²⁸ Dominique Bodin, *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina, 2007. Str. 56

²⁹ Jay Coakley, *Sport in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw – Hill, 2009. Str. 440 - 449

³⁰ Srđan Vrcan, *Pogledi*, 3. Split: Matica Hrvatska, 1984. Str. 61

strane, dolazi i do degradacije politike pošto koriste sport kako bi što učinkovitije politički djelovali.³¹ Sport se služi kao sredstvo političke manipulacije kako bi se održao postojeći poredak, tj. kako bi se lakše vladalo zajednicom čijim članovima sportski uspjesi daju privid superiornosti i osjećaj zadovoljstva. U tom smislu, možemo reći da je sport sredstvo državne politike. Ono se koristi kao i sredstvo diplomacije te platforma za prenošenje političkih poruka. Također, pomoću sporta se stvara i slika nacije, kako u svijetu, tako i na nacionalnoj razini.³²

Sport je također, i svojevrsni društveni sigurnosni ventil za društvene frustracije i tenzije te kompenzacijski mehanizam društva za postojeće deficite u drugim, mnogo značajnijim područjima života.³³ Društveno nezadovoljstvo izlazi u javnost na površinu putem sporta, pogotovo na nogometnim stadionima. Navijačke grupe šalju svoje poruke na tribinama koje političkoj eliti stvaraju probleme. Iako politika često zlouporabljuje sport, postoje i pozitivni aspekti politizacije sporta. Nakon ponovnog pokretanja Olimpijskih igara, sport je poslužio kao komunikacijski kanal među političkim vođama i različitim nacijama, povezao različite kulture i nacije te pokazao kako su mogući prijateljski međunarodni odnosi.³⁴

3.2. NACIONALNI IDENTITET, SPORT I MEDIJI

Sportski događaji imaju veliku ulogu u stvaranju nacionalnog identiteta te je njihovo prenošenje putem masovnih medija od velike važnosti. Odjek u javnosti ne bi bio toliko učinkovit da nije tiska, radija, televizije i ostalih medija koji reprezentiraju, ali i stvaraju nacionalni identitet. Samo prezentiranje sportskih uspjeha stvara sliku o naciji u samoj državi i svijetu. Mediji koriste svoju moć kako bi kreirali homogenost nacije koju pojedinac prepoznaje te stvara se osjećaj pripadnosti toj naciji. U konstruiranju i jačanju tog osjećaja, mediji koriste stereotipe, generičke reference, miješaju sportsku i vojnu povijest i drugo.³⁵

Medijska pokrivenost sportskih događaja dala je novu dimenziju odnosa sporta i politike. U sportske prijenose stavljaju se u fokus nacionalni simboli i životne priče sportaša, koji su unatoč brojnim poteškoćama uspjeli ostvariti velike uspjehe za naciju. Važnost i

³¹ Vrcan. *Pogledi*. Split, 1984. Str. 62

³² Bartoluci. *Uloga vrhunskog sporta*. Zagreb, 2013. Str. 36

³³ Srđan Vrcan, *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*. Zagreb: Naprijed, 1990. Str. 114.

³⁴ Bartoluci. *Uloga vrhunskog sporta*. Zagreb, 2013. Str. 38

³⁵ Bartoluci. *Uloga vrhunskog sporta*. Zagreb, 2013. Str. 44

značenje nacionalnog u sportu novu dimenziju dobivaju razvojem medija, naročito televizije. Nacionalni identitet postaje od iznimnog značenja u sportu.³⁶

3.3. SPORT I DRUŠTVO

Sport i društvo međusobno utječu jedno na drugo. Promjene koje su se dogodile u sportu posljednjih dvadesetak godina posljedica su globalnih društvenih procesa i tokova. Uspon kapitalističkog društva i propast komunizma, procesi globalizacije, veća dostupnost informacija su uvelike promijenile društvo, ali i sport. Sportaši postaju svojevrsna roba na tržištu te se time stvara struktura ekonomije i sporta. Ona određuje odnose navijača i sportaša. Veliki sportski događaji su postali globalni i kao takvi osiguravaju velike ekonomske prihode svima koji su uključeni u te događaje.³⁷ Naravno, ne utječe sport samo na ekonomiju, već se mijenjaju i politički, kulturni i društveni odnosi. Sport postaje globalna tema razgovora, politika koristi sport za širenje svoga utjecaja, dok kulturološki utječe na stil samoizražavanja određene skupine.

Globalizacija sporta dovela je do toga da osobe počinju navijati za momčadi izvan nacionalnih država, pogotovo kada pričamo o nogometu. Klubovi u kojima igraju hrvatski igrači posebno se prate i njihov utjecaj na igru i rezultat slave se u Hrvatskoj. Također, služe i kao nacionalne kulturne ikone za formiranje i reafirmaciju nacionalnog identiteta.³⁸ Pretpostavka je da bi nacionalni identitet i nacionalizam trebao oslabiti i gubiti na svojoj važnosti radi globalizacijskih procesa sporta, međutim nacionalizam koegzistira s globalizacijom i još uvijek ima veliku važnost u društvu.

Sport je danas univerzalni fenomen koji je duboko ukorijenjen u kulturu društva. On zaokuplja pažnju velikog broja ljudi, neovisno o njihovoj dobi, spolu, rasi ili socijalnom statusu. Sveopće je prisutan u životu ljudi cijelog svijeta te se zbog razvoja tehnologije i medija može pratiti u realnom vremenu. Kroz povijest je često bio svojevrsna produžena ruka politike te je i danas to često slučaj, pogotovo kada se koristi kao sredstvo oblikovanja nacionalnog identiteta, borbe za političku emancipaciju ili učvršćivanje političkoga poretka.³⁹ Njime se promiče ugled grupe, zajednice ili nacije te se stvara osjećaj identiteta i jedinstva

³⁶ Lincoln Allison, *Handbook of Sport Studies*. London: Sage, 2004. Str. 346

³⁷ Richard Giulianotti, *Sport. A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press, 2005. Str 190.

³⁸ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 50

³⁹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 51

nacije. Najučinkovitije su manifestacije Olimpijske igre, od 1896. godine i Svjetsko nogometno prvenstvo, od 1930. godine. Veliki sportski događaji imaju širi društveni značaj te su sredstvo nacionalne identifikacije i moćno sredstvo političkih elita u ostvarivanju svojih ciljeva u unutarpolitičkom te vanjskopolitičkom planu. Nama je najbolja ilustracija, dakako, primjer afirmacije Republike Hrvatske nakon osamostaljivanja 1990-ih godina. Iako je došlo do društvenih promjena, potencijal sporta za afirmaciju i identifikaciju je sve veći. Sportska natjecanja su i dalje platforma za borbu pojedine nacije za što veći ugled na međunarodnoj razini. Uspjesi u sportu simbol su nacije te su jedan od najznačajnijih načina izražavanja i prikaza nacionalnog identiteta, ali i nacionalizma. Zbog samog značenja sporta u životu velikog broja ljudi u Republici Hrvatskoj, zanima nas uloga sportskih uspjeha u oblikovanju nacionalnog identiteta kroz devedeste godine prošlog stoljeća.

4. SPORT U HRVATSKOJ DEVEDESTIH

Sport je još od vremena Austro – Ugarske služio kao sredstvo osvještavanja pripadnosti hrvatskoj naciji. Osnivanjem brojnih sokolskih društava i klubova koji su nosili nacionalni, hrvatski predznak, sport je pružio mogućnost velikom broju ljudi da osvijeste svoju privrženost naciji kojoj su pripadali te se njime jačao nacionalni identitet i nacionalizam.⁴⁰ Hrvati su kroz 20. stoljeće prošli kroz različite državne tvorevine i režime. Položaj Hrvata u tim režimima, kojima smo pristupili ili su nam bili nametnuti, nije uvijek bio povoljan i ravnopravan u usporedbi s drugim narodima unutar iste vlasti. Kroz 20. stoljeće, pripadali smo dvama totalitarnim režimima, prošli smo tri rata, imali smo 25 godina velikosrpske diktature u prvoj Jugoslaviji te 45 godina komunističkog režima.⁴¹ Nešto što je zajedničko svemu tome, suživot je sa Srbima. Ideja o zajedničkom životu južnoslavenskih naroda unutar iste države ravnopravnih naroda postao je mit te će ta spoznaja biti važna u događajima koji su doveli do raspada Jugoslavije i osamostaljenja Hrvatske.⁴²

Razdoblje komunističkog režima bilo je obilježeno politikom verbalnog delikta, gašenjem i zabranom bilokakvog oblika nacionalizma koji se protivio partiji te je ona odgovarala represivnim mjerama. Hrvatima se prebacivala odgovornost za zlodjela počinjena tijekom Drugog svjetskog rata što je dovelo do potisnutih nacionalnih osjećaja. Smrću Josipa Broza Tita, osobe koja je držala Jugoslaviju na okupu, dolazi do krize komunističkog poretka. U zadnjem desetljeću Jugoslavije, osamdesetih godina, dolazi do etničke napetosti između Hrvata i Srba, koja ponovno postaje aktualna. To razdoblje, kao i desetljeće poslije, obilježio je sukob nacionalizma Hrvata i Srba, koji se najviše očitovao među navijačima, prvenstveno na nogometnim stadionima. Tadašnje političke prilike oblikovale su nacionalnu svijest i identitet navijača te su se navijačke skupine iz Hrvatske i Srbije počele vezivati za određene

⁴⁰ J. Sugden – A. Tomlinson, *Football, Ressentiment and Resistance in the Break – up of the Former Soviet Union*. Culture. Sport. Society, 3. University of Brighton, 2000. Str. 89

⁴¹ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 24

⁴² Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 24

političke stranke i vođe.⁴³ Navijači Dinama, Hajduka i ostalih hrvatskih klubova postali su glas onoga što je ostatak države i naroda u sebi potiskivao.

Krajem osamdestih godina nacionalizam je bio ključan faktor okupljanja navijača na nogometnim utakmicama. Stadioni postaju mjesta na kojima se donose nacionalne zastave, pjevaju „zabranjene“ pjesme te se pokazuje netrpeljivost prema drugim nacijama.⁴⁴ Nacionalizam je postao sredstvo izražavanja različitosti pojedinih grupa te se koristio u svrhu političkog aktivizma na stadionima. Također, nacionalizam je služio i kao važan integracijski faktor među navijačima. Navijači su sebe smatrali svojevrsnim „prvoborcima“ za hrvatsku samostalnost. Neravnotežan odnos tadašnje policije prema hrvatskim navijačima je samo potvrđivao kako je hrvatski identitet potlačen u odnosu na srpski.⁴⁵

4.1. POLITIČKA SITUACIJA 1980 – IH GODINA

Kao što sam ranije naveo, smrću Josipa Broza Tita, 1980. godine došlo je turbulencija i nestabilnosti u Jugoslaviji. Na vidjelo je izašlo da su odnosi između nacija u Jugoslaviji daleko od idealnog. Rasplamsao se nacionalizam koji se najviše očitovao, u to vrijeme, u Srbiji koja je bila nezadovoljna svojim statusom. Smatrali su da su oštećeni ustavnim rješenjima 1974. godine te su počeli sebe prikazivati kao žrtvama događaja iz prošlosti.⁴⁶ Sredinom osamdesetih Srbi putem Memoranduma SANU iznose velikosrpski program koji govori o njihovoj ugroženosti. Također, sve veću popularnost dobiva Slobodan Milošević, koji 1987. dolazi na čelo SKJ. Sljedeće godine počinju se odvijati „mitinzi istine“ kojima se javno propagira velikosrpski program. Nadalje, ti se mitinzi održavaju i na hrvatskom području te se nastoji srušiti državnotvorni poredak u Hrvatskoj, pod izlikom kako su u Hrvatskoj „sve i svuda same ustaše“ i zbog toga se Srbi moraju zaštititi.⁴⁷

Istovremeno, u Hrvatskoj su se događale i promjene te na političku scenu dolaze osobe koje će obilježiti hrvatsku borbu za samostalnost, a tu prvenstveno mislim na dr. Franju Tuđmana. Savez komunista u Hrvatskoj je sredinom osamdesetih počeo gubiti svoj utjecaj i legitimitet kao politički autoritet među građanima Hrvatske. Dolazi do pokretanja inicijativa za stvaranje opozicijskih stranaka i prelazak u višestranačje. U lipnju 1989. godine, osniva se

⁴³ Matija Kalčić, *Između politike i sporta – hrvatski nogomet i raspad SFRJ*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2012. Str. 9

⁴⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 54

⁴⁵ Benjamin Perasović, *Navijačko pleme – do nacije i natrag*. Erasmus, 11. Zagreb, 1995. Str. 64

⁴⁶ Ivo Goldstein, *Hrvatska 1918 – 2008*. Zagreb: Novi liber, 2008. Str. 616

⁴⁷ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 36

HDZ i to u prostorijama NK Borac u Zagrebu, u naselju Jarun. Za predsjednika je odabran upravo Franjo Tuđman, osoba koja je uvelike bila vezana za komunistički režim i JNA. Također, bio je osoba koja je imala veliku važnost za historiografiju u Jugoslaviji.⁴⁸ Za vrijeme Drugog svjetskog rata, Franjo Tuđman sudjelovao je u pokretu NOB- a na strani partizana. Nakon što je rat završio, Franjo Tuđman dobio je čin generala te je svoju funkciju obavljao u Beogradu. Godine 1961. vraća se u Zagreb te postaje direktor Instituta za historiju radničkog pokreta. Zbog svojih radova i tumačenja događaja iz povijesti biva maknut s pozicije direktora Instituta te izbačen iz Saveza komunista. Također, zabranjeno mu je i predavanje na Sveučilištu. Svojim dolaskom na čelo HDZ-a, postaje vodeća politička osoba u Hrvatskoj koja je najviše inzistirala na nacionalnom pitanju.⁴⁹

Upravo u razdoblju političkih previranja i promjena u Jugoslaviji dolazi do razvoja navijačkog pokreta. Miloševićeva politika i odbijanje iste od strane hrvatskih i slovenskih političara najviše se manifestiralo kroz okupljanje navijača na utakmicama jugoslavenske nogometne lige, a pogotovo se očitovalo kroz antagonizam i animozitet između navijača srpskih klubova Partizana i Crvene zvezde te hrvatskog Dinama i Hajduka. Stadioni su postali mjesta nacionalnih sukoba te sukoba s tadašnjom „milicijom“ kao autoritetom, koja je smatrana nehrvatskom, tj. srpskom.⁵⁰ Prvi veći sukob dogodio se 1988. godine na utakmici Partizana i Dinama u Beogradu. Na utakmici se mogao čuti govor mržnje prema drugom etnicitetu, što se i kasnije događalo na drugim utakmicama, kao i skandiranje protiv političara, pogotovo Slobodana Miloševića.⁵¹ S početkom 1990- ih, incidenti s nogometnih utakmica preselili su se van nogometnih stadiona. Na području takozvane Srpske autonome oblasti (SAO) Krajine, koje se nalazilo unutar hrvatskog područja, dolazi do barikadiranja prometnica, naoružavanja srpskih stanovnika te sukoba. Sukobi su bili popraćeni odobravanjem i propagandom iz Beograda. Takva politička situacija pogodovala je razvoju nacionalizma i oblikovanju nacionalnog identiteta Hrvata. Ti su se osjećaji prenosili na sportske događaje te su naznačili novo razdoblje hrvatske povijesti, borbu za samostalnost i suverenost.

Posebno se mogu izdvojiti četiri sportska događaja koja su uvelike obilježili 1990. godinu kao prikaz događanja u zemlji. To su neodigrana utakmica Dinama i Crvene zvezde na Maksimiru, prijateljska utakmica Jugoslavije i Nizozemske na Maksimiru, Europsko atletsko

⁴⁸ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 37

⁴⁹ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 38

⁵⁰ Kalčić. Između politike i sporta. Zagreb, 2012. Str. 23

⁵¹ Kalčić. Između politike i sporta. Zagreb, 2012. Str. 23

prvenstvo u Splitu te utakmica reprezentacije Hrvatske i SAD- a. Te ćemo događaje detaljnije prikazati u narednim poglavljima.

4.2. DINAMO – CRVENA ZVEZDA, 13. 5. 1990.

Nogometna utakmica Dinama i Crvene zvezde trebala se odigrati u nedjelju, 13. 5. 1990. Utakmica se u velikom dijelu javnosti smatrala, povijesnom, pošto je na određeni način najavila buduća zbivanja na području Jugoslavije te najavljivala njezin raspad. Ova utakmica, koja se pokazala onakvom kakvom se najavljivala, nikad nije odigrana. Maksimirski stadion bio je pun navijača te je iz Beograda došlo oko 2000 Delija, navijača Crvene zvezde, koji su bili predvođeni Željkom Ražnatovićem Arkanom, zloglasnim vođom srpskih paravojnih postrojbi Tigrova.⁵² On se kasnije hvalio kako je rat započeo upravo ovim događajem i navijačima Crvene zvezde, a ne Jugoslavenskom narodnom armijom.⁵³ U Hrvatskoj su prije toga provedeni prvi demokratski izbori na kojima je pobijedio HDZ, a navijači Dinama i Hajduka podržali su tu opciju. Na stadionima su se sve više izražavale političke poruke, a utakmica je bila označena kao „utakmica visokog rizika“. Unatoč tome, dogodili su se brojni organizacijski propusti.

Prije utakmice, Delije su počele razbijati južnu tribinu i došlo je do obračuna s malobrojn timer navijačima Dinama koji su se nalazili na toj tribini. Policija u toj situaciji nije reagirala, stoga su navijači Dinama uzvratili. Preko terena krenuli su prema Delijama kako bi se fizički obračunali. Policijski kordon ih je zaustavio kod južnog gola nakon čega je došlo do sukoba između policije i Bad Blue Boysa, što se nastavilo i izvan stadiona. U to vrijeme se na policiju gledalo drugačije, pošto je policija imala veći autoritet nego danas te su fizički sukobi između policije i navijača bila rijetka pojava, stoga je događaj na Maksimiru bila svojevrsna prekretnica u odnosu između policije i navijača.⁵⁴ Za vrijeme trajanja sukoba na terenu su bili i igrači Dinama te je u jednom trenutku, Zvonimir Boban, kapetan Dinama nasrnuo na milicajca kako bi spasio navijača Dinama. Boban je postao miljenik navijača te simbol borbe

⁵² Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 57

⁵³ Srđan Vrcan, *Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije nogometa*. Zagreb: Tehnika knjiga, 2006. Str.33

⁵⁴ Hrvoje Prnjak, *Bad Blue Boys – prvih deset godina*. Zagreb: Marijan expres, 1997. Str 81

za slobodu.⁵⁵ Počeo se širiti „hrvatski urbani mit“ kako je ovom utakmicu počeo Domovinski rat, ali je isti događaj mitologiziran i od strane srpskih navijača.⁵⁶

Nogomet je u tom trenutku poslužio za podizanje tenzija između naroda Jugoslavije. Mediji su instrumentalizirali događaj za podizanje nacionalizma i u Hrvatskoj i u Srbiji. Hrvatski mediji optuživali su policiju za neadekvatnu reakciju te je u javnosti počelo prevladavati mišljenje da je događaj isplaniran od strane Beograda. U Srbiji je prevladavalo mišljenje da je smišljena zavjera protiv srpskog naroda realizirana od strane BBB- a i HDZ- a te ustaške emigracije.⁵⁷ Nogomet je u javnom diskursu poprimio ozbiljniju notu te se pretvorio iz izvora zabave u sredstvo za regrutiranje vojnika za ozbiljni rat protiv neprijatelja.⁵⁸ Navijači BBB- a i Torcide bili su prvi koji su se dobrovoljno prijavljivali u jedinice hrvatske vojske i sudjelovali u obrani zemlje, dok su srpski navijači ulazili u prve paravojne jedinice srpske vojske. Slično je bilo i u ostalim zemljama Jugoslavije.⁵⁹ CNN, američka televizijska postaja, uvrstila je ovu utakmicu među pet onih koje su promijenile svijet te je ona najavila opće raspoloženje i želju za izlaskom iz Jugoslavije što se kasnije pokazalo na utakmici između Jugoslavije i Nizozemske, mjesec dana nakon ovog događaja.⁶⁰

4.3. JUGOSLAVIJA – NIZOZEMSKA, 3.6.1990.

Mjesec dana nakon događaja na Maksimiru, u Zagrebu se trebala odigrati još jedna utakmica, ona prijateljska između Jugoslavije i Nizozemske. U tom trenutku, vladalo je opće nezadovoljstvo u društvu, koje se prenijelo i na atmosferu oko praćenja reprezentacije

⁵⁵ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 58

⁵⁶ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 58

⁵⁷ Ivan Đorđević, *Umeju li antropolozi da igraju fudbal?* Antropologija naučne fantastike. Beograd: Etnografski institut SANU, 2009. Str. 11

⁵⁸ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 60

⁵⁹ Prnjak. *Bad Blue Boys*. Zagreb, 1997. Str. 85

⁶⁰ <http://www.vecernji.hr/sport/nogomet/susret-dinama-zvezda-maksimiru-promijenio-svijet-clanak-237806>

Jugoslavije koja je odlazila na Svjetsko prvenstvo u Italiju. Prijateljska utakmica održana je pod velikim političkim nabojem. Nogometne tribine postale su poligon za izražavanje političkih stavova navijačkih skupina. Tako su za vrijeme izvođenja jugoslavenske himne „Hej Slaveni“ navijači zviždali i pjevali hrvatsku himnu „Lijepa naša domovino“, navijali za reprezentaciju Nizozemske te mahali nizozemskim zastavama.⁶¹ Simbolika je bila veća pošto su nizozemska zastava i hrvatska zastava poprilično slične. U to je vrijeme bilo zabranjeno nositi zastavu republike bez petokrake pa je nizozemska zastava poslužila za slanje poruke. Nizozemski igrači i navijači bili su neinformirani te su bili začuđeni situacijom na koju su naišli.⁶²

4.4. ATLETSKO PRVENSTVO EUROPE, 27.8. – 1.9. 1990.

Atletsko prvenstvo Europe bio je sportski događaj koji je imao veliko značenje za političku, društvenu, ali i sportsku elitu na ovim prostorima. Prvenstvo je bilo važan kanal komunikacije prema svijetu i politička elita predvođena Franjom Tuđmanom bila je toga svjesna. Hrvatsko Predsjedništvo bilo je pokrovitelj prvenstva iako je bilo loše organizirano te je prijetilo oduzimanje domaćinstva. Veliku je ulogu odigrao i Antun Vrdoljak koji je režirao sportsku priredbu. Putem sportske priredbe lobiralo se za stvari koje nisu imale veze s atletikom, poput ulaskom u krovnu nogometnu organizaciju, FIFA-u.⁶³ Na ulazak u takvu organizaciju gledalo se kao na prepoznavanje suverenosti i legitimiteta novonastalih država. Veliku ulogu imala je upravo organizacija EP u atletici na Poljudu, stadionu Hajduka u Splitu. Također, hrvatska dijaspora potpomogla je politički i ekonomski. Nadalje, podrška osoba poput, Juana Antonia Samarancha i Premia Nebiola, predsjednika i člana Međunarodnog olimpijskog odbora omogućili su Hrvatskoj ulazak u međunarodna sportska udruženja.⁶⁴

4.5. HRVATSKA – SAD, 17.10.1990.

Prva utakmica nakon demokratskih izbora u tadašnjoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj bila je upravo utakmica protiv reprezentacije Sjedinjenih Američkih Država. Zbog činjenice da je Hrvatska za vrijeme odigravanja ove utakmice još uvijek bila u sastavu

⁶¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 62

⁶² Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 63

⁶³ J. Maguire – G. Jarvie – L. Mansfield – J. Bradley, *Sport World: A Sociological Perspective*. Illinois: Human Kinetics, 2002. Str. 156

⁶⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 65

Jugoslavije, bilo je velikih problema u organizaciji same utakmice. Sport je postao najglasniji mediji u društvu putem kojeg se slala poruka, građanima Hrvatske te Hrvatima u iseljeništvu, ali i svijetu, o promjenama u društvu koje je politička elita planirala. Za premijeru Hrvatske kao samostalne države odabrana je momčad SAD- a. Bilo je to naglašavano od strane hrvatskih političara te je tako i Antun Vrdoljak, tadašnji potpredsjednik SR Hrvatske, dočekaio delegaciju SAD-a.⁶⁵ Maksimirski stadion bio je popunjen te su sami igrači izjavljivali o posebnoj težini i značenju utakmice.⁶⁶ Utakmica je u javnosti bila označena kao povijesna, čemu je posebno značenje dalo i vraćanje spomenika bana Jelačića na trg istoga naziva u Zagrebu dan prije. Taj je spomenik bio maknut 1947. godine. U medijima je vraćanje spomenika označeno kao simbol „probuđene hrvatske samosvijesti“.⁶⁷

Hrvatska momčad bila je sastavljena u posljedni trenutak te je igračima koji su se odazvali prijetila supsenzija od Jugoslavenskog nogometnog saveza. Hrvatski nogometni savez u tom trenutku još nije bio član međunarodnih organizacija, ali je još uvijek bio dio jugoslavenskog. Na raspolaganju izbornika Dražana Jerkovića bilo je 14 igrača te je pokrovitelj utakmice bio predsjednik države, Franjo Tuđman. Na ovoj je utakmici nastala i svojevrsna koreografija reprezentativnih vrsta u Hrvatskoj, a to je držanje ruke na srcu za vrijeme intoniranja himne. Također, dresovi su bili dizajnirani po uzoru na šahovnicu, što je također postalo prepoznatljivo diljem svijeta.⁶⁸ Ova je utakmica bila prilika da navijači izraze podršku za hrvatsku momčad pjevanjem domoljubnih pjesama koje su prije bile zabranjene, poput „Ustani bane“ ili „Marjane Marjane“ te su izvikivali parole podrške poput „U boj, u boj“. Prvi pogodak za Hrvatsku zabio je Aljoša Asanović, koji je kasnije naglašavao važnost utakmice.⁶⁹ Utakmicu je prenosio Božo Sušec, koji je tokom prijenosa, utakmicu stavljao u sportski kontekst, međutim, također je govorio o značenju utakmice te najavio promjene u hrvatskom društvu.⁷⁰ Hrvatska je pobijedila rezultatom 2:1, te su komentari nakon utakmice zračili nacionalnim ponosom i osjećajem. Pojedini autori smatraju kako je SAD slanjem svoje momčadi dala podršku samostalnosti Hrvatske.⁷¹

4.6. UTJECAJ POLITIKE NA SPORT KROZ DEVEDESETE GODINE

⁶⁵ Sportske novosti, 16.10.1990., broj 10256, str. 3

⁶⁶ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 67

⁶⁷ Željka Godeč, Vjesnik, 18.10.1990., broj 15475, str. 8

⁶⁸ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 42

⁶⁹ Andrija Kačić Karlin, *Vatreni lakat sjećanja Aljoše Asanovića*. Zagreb: Vjesnik, 2003. Str 15

⁷⁰ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 70

⁷¹ Večernji list, 18.10.1990., br. 9758, str. 15

Kao što je ranije navedeno, sport je često korišten u političke svrhe za ostvarenje političkih ciljeva, ali je i često vrlo jako sredstvo osnaživanja nacionalnog jedinstva te oblikovanja nacionalnog identiteta. Sportski uspjesi, pogotovo kad su prisutni nacionalni simboli, često kod apolitičkih i sportski nezainteresiranih osoba izazivaju buđenje nacionalnih osjećaja te stvaraju svijest o pripadanja određenoj naciji jer se mogu poistovjetiti s osobama koje uspješno predstavljaju naciju.⁷² Nakon raspada Jugoslavije, sport postaje najglasnije sredstvo afirmacije novonastalih država.

Godine 1991. donesena je odluka o razlazu s jugoslavenskim sportskim tijelima, od strane Hrvatskog športskog saveza, te se počinju stvarati nacionalne sportske organizacije i momčadi. Sportaši, poput Dražena Petrovića ili Dubravka Šimenca, koji su do tada nastupali za Jugoslaviju, odbijaju igrati pod jugoslavenskom zastavom te se počinju odazivati na pozive hrvatskih reprezentacija. U svojim izjavama naglašavaju važnost igranja za Hrvatsku te kako ne osjećaju povezanost s Jugoslavijom i njezinom momčadi. Također, protive se agresiji koja je izvedena na Hrvatsku od strane JNA i pobunjenih Srba.⁷³ Tako se primjerice, naš proslavljeni košarkaš Stojko Vranković, pridružio prosvjedu iseljenih Hrvata protiv nasilja u Hrvatskoj, ispred zgrade UN- a. U svojoj izjavi za medije ukazao je na poteškoće koje prolazi hrvatski narod te je ukazao na važnost koju osobe poput njega imaju. Tako su hrvatski sportaši postali svojevrсни veleposlanici nove Hrvatske države koja u tom trenutku još nije imala diplomaciju.

Nakon proglašenja samostalnosti započelo je osnivanje zasebnih sportskih tijela i institucija novonastale države. Primjerice, 10. rujna 1991, osnovan je Hrvatski olimpijski odbor na čelu s Antunom Vrdoljakom. Sam je odbor ubrzo primljen u Međunarodni olimpijski odbor, na čijem je čelu bio Juan Antonio Samaranch, koji je uvelike pomogao Hrvatima da budu primljeni u MOO, ali i druge organizacije.⁷⁴ Važan događaj za hrvatski sport, ali i za cijelu državu, bio je nastup na OI u Barceloni 1992. godine, koji je bio dobra prilika da se afirmira nova, samostalna Hrvatska. Dolaze i prve medalje, koju je osvojio Goran Ivanišević samostalno, te s Goranom Prpićem u paru. Također, veliki uspjeh ostvarili su i košarkaši, osvojivši srebro. Sljedeće OI u Atlanti, četiri godine poslije, uspješni su bili

⁷² Eric Hobsbawn, *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Novi liber, 1993. Str. 156

⁷³ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 82-84

⁷⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 84

naši vaterpolisti i rukometaši. Ipak, možda najvažnijim uspjehom smatra se bronca iz Francuske sa SP-u u nogometu 1998. godine.

Svi su ti uspjesi, koje ću detaljnije opisati kasnije u radu, ujedinili naciju ekonomski, moralno i politički, nešto što politika nije mogla napraviti. Mala nacija, u tom trenutku ekonomski nerazvijena i iscrpljena od sukoba, pokazala je da se s nacionalnim ponosom uspjesi mogu ostvariti. Kroz sportske uspjehe, Hrvatska je povećavala i svoj imidž kao nacije koja može pridonijeti Europskoj uniji i svijetu.⁷⁵

4.6.1. Promjena imena NK Dinama u Croatia

Devetesete godine bile su godine svojevrsnog pohrvaćenja velikog broja institucija, ali i imena klubova u raznim sportovima. Tako je u lipnju 1991. godine promijenjeno ime nogometnog kluba Dinamo u HAŠK – Građanski. Veliku je ulogu odigrala tadašnja visoka politika, koja je izravnim uplitanjem, htjela ispraviti štetu koja je nanesena komunističkim režimom, pošto je sam režim bio odgovoran za mijenjanje imena Građanski u Dinamo. Ime HAŠK – Građanski održalo se dvije godine kada je ime ponovno promijenjeno u Croatia i to na prijedlog tadašnjeg predsjednika Franje Tuđmana.⁷⁶ Politička elita smatrala je kako će se imenom Croatia moći poistovjetiti cjelokupno hrvatsko stanovništvo, međutim to nije bio slučaj. Bad Blue Boys-i su promjenu imena shvatili kao napad i ugrozu njihovog identiteta te su skoro cijelo desetljeće tražili povratak imena Dinamo. Njihovi zahtjevi smatrani su protunacionalnima. Navijači su konstantno raznim akcijama izražavali svoje nezadovoljstvo, poput peticijama, lobiranjem, izražavanjem Dinamovih obilježja te kasnije nasiljem.⁷⁷

Franjo Tuđman htio je davanjem imena Croatia klubu stvoriti preduvjete kako bi taj klub promovirao ime Hrvatske u Europi. Nogomet je sustavno bio politički intrumentaliziran, prvenstveno radi masovne privlačnosti nogometa, ali i iz razloga što se na sport gledalo kao na nepolitičko sredstvo za afirmaciju Hrvatske, ali i promocije sustava i političkog režima HDZ- a.⁷⁸ Navijanje za Dinamo, vlast je smatrala „jugonostalgičarskim pozivom na rušenje

⁷⁵ A. L. Sack – Z. Suster, *Soccer and Croatian Nationalism: A Prelude to War*. Journal of Sport and Social Issues, 24, 3. 2000. Str. 318

⁷⁶ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 86

⁷⁷ Vrcan. Nogomet – politika – nasilje. Zagreb, 2003. Str. 142

⁷⁸ Vrcan. Nogomet – politika – nasilje. Zagreb, 2003. Str. 206

ustavnog poretka“.⁷⁹ Predsjednik Tuđman je čak i navijačima slao javna pisma, u nadi da će se ime Croatia prihvatiti. Iako su za vrijeme stvaranja Republike Hrvatske navijači bili podupiratelji HDZ- a, kroz devedesete godine postali su velika i zapravo najglasnija oporba.⁸⁰ Na razne načine pokušao se slomiti otpor navijača Dinama, ali bez uspjeha. Godine 2000. navijači će uspjeti vratiti ime Dinamo, nakon smrti Franje Tuđmana, 1999. godine.

Navijaštvo u Hrvatskoj je pokazalo da se u društvenim stvarima poput sporta ne pokazuju iste želje, težnje i društvena jednodušnost u istoj naciji. NK Croatia je imala jedinstvenu ulogu u Hrvatskoj s ciljem da se promovira država na europskoj sceni te je iz toga razloga imao veliku potporu od strane države i sponzora. Sami akteri, tadašnji igrači kluba, pozitivno su gledali na stanje u klubu. U svojim izjavama iznose kako su živjeli dobro, zarađivali velike novce te su smatrali da je predsjednikova potpora bila pozitivna okolnost.⁸¹ S druge strane, favoriziranje jednog kluba od strane političke elite, negativan je primjer korištenja političke moći. Takvo favoriziranje jednoga kluba stvaralo je dodatne animozitete u nogometu, ali i u općenitome društvu. Navijači, pošto su se suprotstavljali političkoj eliti, bili su označeni jugonostalgicarima, prokomunistima i slično, te osobama koje ugrožavaju stabilnost države.

Još jedan od razloga promjene samog imena je i hrvatizacija naziva i imena na kojoj je inzistirala nova vlast. Time se pokušala odrediti čvršća granica prema susjedima iz bivše Jugoslavije te izbrisati tragove komunizma. Radi toga se naziv „Dinamo“ mijenja pošto je pripadao drugom ideološkom svijetu, od kojeg se pokušalo distancirati. Komunizam je smatran velikim zlom, stoga se nazivom Croatia izražavao nacionalni naboj te je bio poveznica s emigracijom koja je često koristila taj naziv u svojim društvima i klubovima. Također, smatralo se kako je potrebno stalno naglašavati domoljublje.⁸² S druge strane, navijačima Dinama to je ime značilo nešto drugo. Oni su ga odavno lokalizirali, točnije „pozagrebili“ i nacionalizirali. Ono je bilo vezano za borbu protiv milicije, drugih navijača te je bio temelj navijačkog imidža. Navijačima ime Dinamo nije imalo veze s komunizmom, te je bio dio njihovog identiteta te je za njih to ime zaista bilo sveto.⁸³

⁷⁹ Dokumentarni film BBB - <https://www.youtube.com/watch?v=t1DnjqamZRE>

⁸⁰ Dokumentarni film BBB - <https://www.youtube.com/watch?v=t1DnjqamZRE>

⁸¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 89

⁸² Vrcan. Nogomet – politika – nasilje. Zagreb, 2003. Str. 208

⁸³ Vrcan. Nogomet – politika – nasilje. Zagreb, 2003. Str. 208

4.6.2. Povezanost Franje Tuđmana i sporta

Franjo Tuđman bio je veliki zaljubljenik u sport te je tijekom svoje karijere često bio uključivan u sportske projekte. Za vrijeme Jugoslavije bio je i na čelu nogometnog kluba Partizan. Konstantno je pridavao veliku pažnju i značenje sportu, kao sredstvu promocije mlade države. Tako je prvi sportski događaj nad kojim je preuzeo pokroviteljstvo bilo Atletsko prvenstvo Europe u Splitu 1990. godine. Mlade, novonastale države, nastale raspadom komunističkih sistema u Europi koristile su sport za afirmaciju i promociju te su velika sportska natjecanja imala veliku ulogu u tome. Predsjednik Tuđman je također uvidio važnost toga, te je koristio svaku prigodu za naglašavanje važnosti sporta. Primjerice, uoči finala u košarci na OI u Barceloni 1992, ponosio se činjenicom da će jedna mala Hrvatska igrati protiv košarkaške sile kao što je SAD te imati priliku pokazati se svijetu.⁸⁴ Posebnu važnost i pozornost davao je nogometu što je također naglasio u velikom broju svojih izjava.

Odlikovao je velik broj sportaša i sportašica. Međutim, zamjera mu se davanje pozornosti prvenstveno nogometu i tenisu te direktno miješanje u sportsku politiku favoriziranjem omiljenog kluba i promjene njegova imena pa do direktnih ulaganja u taj klub kako bi bio što konkurentiji u međunarodnim natjecanjima. Također, čelna mjesta saveza držali su politički kadrovi što mu se isto zamjera.

4.6.3. Navijači kao ogledalo političke zbilje u Republici Hrvatskoj

Ranije smo naveli ulogu navijača kroz osamdesete i devedesete godine kao faktora svojevrsnog otpora komunističkom režimu i kasnije zagovornika promjena u društvu devedesetih godina. Navijačke su skupine, pogotovo one najveće Dinama i Hajduka, početkom devedesetih bile ujedinjene te su u prvoj polovici devedesetih godina izražavali domoljublje i suprotstavljali se velikosrpskom hegemonizmu.⁸⁵ Međutim, kasnijih godina sve više iskazuju nesklonost prema dominantnoj struji u politici i njezinim predstavnicima. Time postaju glasna i praktički jedina oporba. Na utakmicama glasno izražavaju nezadovoljstvo politikom predsjednika Tuđmana, što se najprije vidjelo u finalu Kupa Hrvatske između Hajduka i Croatije, u svibnju 1993. Pogrdnim skandiranjem nije zahvaćen samo predsjednik, već i ostale osobe i političkog vrha, poput Antuna Vrdoljaka. Razlog tome bilo je direktno

⁸⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 92

⁸⁵ Dražen Lalić, *Bad Blue Boys i Torcida*. Zagreb: Erasmus, 1995. Str. 52

uplitanje politike u sport, ali i opće nezadovoljstvo društveno – političkim prilikama u državi. Također, promjena imena Dinama u Croatiju dodatno je pojačalo tenzije na relaciji navijači – politički vrh.⁸⁶

Homogenost navijača Dinama i Hajduka nije dugo trajala, točnije trajala je dok su imali zajedničkog suparnika u vidu navijačkih skupina iz Srbije. Hrvatskim osamostaljenjem stvorit će se rivalstva na regionalnoj razini. Pokretanjem hrvatskog nogometnog prvenstva, nestaje homogenost navijača. Prekidom ratnih sukoba sredinom devedesetih godina i normalizacijom društvenih odnosa, smatralo se da će doći do depolitizacije sporta. Također se očekivalo da se sportski uspjesi neće više pretvarati u nacionalne političke događaje i uspjehe. Ta očekivanja nisu se do kraja ispunila te se i dalje politizirao sport i navijaštvo. Samim završetkom rata nije došlo do kraja društvene krize te je Republika Hrvatska ušla u fazu tranzicije i daljnje izgradnje identiteta.

⁸⁶ Lalić. *Bad Blue Boys i Torcida*. Zagreb, 1995. Str. 53

5. PRVA HRVATSKA MEDALJA – OI BARCELONA, 1992.

Pitanje nastupa novonastalih država na Olimpijskim igrama postavilo se nakon raspada Jugoslavije. Samo dva dana nakon međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, 17. siječnja 1992, Međunarodni olimpijski odbor priznao je Hrvatski olimpijski odbor te je time omogućeno hrvatskim sportašima da sudjeluju na Zimskim olimpijskim igrama u Albertvillu te na Ljetnim olimpijskim igrama u Barceloni, koje su se održavale od 25. srpnja do 9. kolovoza 1992. godine.⁸⁷ Veliku ulogu u dobivanju prava nastupa na igrama odigrala je politička diplomacija i lobiranje te je također veliki doprinos dao i Juan Antonio Samaranch, tadašnji predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora. U svojim je izjavama istaknuo ulogu političke diplomacije te osjećaj sreće što će hrvatski sportaši nastupiti na takvoj sportskoj manifestaciji.⁸⁸ Pošto su hrvatski sportaši dobili pravo nastupa, postavilo se pitanje jesu li i sportaši Savezne Republike Jugoslavije, točnije Srbije i Crne Gore. Te su države bile pod političkim sankcijama zbog agresije koje su vršili nad Hrvatskom i Bosnom i Hercegovinom. Rezolucije Vijeća UN-a navodila je sport kao element političkih sankcija te su kao rezultat toga, sportaši Srbije i Crne Gore mogli nastupiti na OI, ali kao pojedinci, a ne pod nacionalnom zastavom, te nisu smjeli sudjelovati u otvaranju Igara. Predsjednik MOO-a Samaranch zalagao se da i ti sportaši sudjeluju na Igrama.⁸⁹ Također, sportaši Bosne i Hercegovine dobili su pravo nastupa na Igrama, tako da su na kraju svi sportaši iz bivše Jugoslavije imali osiguran nastup.

⁸⁷ R. Jurkin Lugović – Z. Jajčević – A. Drpić, *Na putu olimpizma. Hrvatski olimpijski odbor "1991-2006"*. Zagreb: Hrvatski olimpijski odbor, 2006. Str. 32

⁸⁸ Bože Šimleša, *Sportske bitke za Hrvatsku*. Zagreb: Meditor, 1995. Str. 69

⁸⁹ Sportke novosti, 28.7.1992., br. 10826, str. 2

Prve ljetne Olimpijske igre za samostalnu Hrvatsku imale su posebno značenje. Definirana su tri ključna cilja pri odabiru sportaša za Olimpijske igre: izbor sportaša koji mogu postići visoke rezultate, koji će svojim ponašanjem i rezultatom promicati Republiku Hrvatsku u svijetu te koji će realizirati projekt racionalno u teškim materijalnim i ratnim uvjetima u zemlji.⁹⁰ Vođeni su pregovori s jugoslavenskim sportskim vodstvom kako bi se omogućilo prijavljivanje hrvatskih reprezentacija u rukometu, vaterpolu, odbojci i nogometu, sportovima u kojima su se kvalificirali na Igre kao jugoslavenske momčadi. Međutim, nije se uspostavio dogovor te je HOO uspio prijaviti samo košarkašku momčad u momčadskim sportovima.⁹¹ Ljetne Olimpijske igre smatrane su u javnosti svojevrsnom premijerom Republike Hrvatske na međunarodnoj sportskoj, ali i političkoj sceni. Hrvatsku je predstavljalo 39 natjecatelja u 12 sportova: boks, atletika, hrvanje, konjički sportovi, jedrenje, kajak, kanu, košarka, stolni tenis, tenis, streljaštvo, veslanje i taekwondo.

Osvojene su tri medalje, od toga je jedna bila srebrna, a dvije brončane. Prvi je medalju osvojio Goran Ivanišević, samostalno broncu, a kasnije u igri parova s Goranom Prpićem također broncu. Njegov samostalni uspjeh i odjek tog uspjeha ćemo u narednim poglavljima detaljnije opisati.

5.1. BRONCA GORANA IVANIŠEVIĆA

Olimpijske igre u Barceloni bile su prilika za Gorana Ivaniševića, tada četvrtog igrača svijeta, da predstavlja Republiku Hrvatsku po prvi puta na međunarodnoj sceni. Na natjecanje je došao nakon što je, prije natjecanja, izgubio finale Wimbledona protiv Andrea Agassija. U to je vrijeme Ivanišević već bio međunarodno poznati tenisač, međutim ovo je bilo natjecanje koje je imalo posebnu težinu zbog situacije u zemlji i zbog Domovinskog rata. Goran Ivanišević imao je posebnu čast da na otvorenju Olimpijskih igara, 25. srpnja 1992, nosi hrvatsku zastavu. Time je postao prvi sportaš koji je imao tu čast na takvom događaju.

Goran Ivanišević odigrao je pet mečeva kako bi došao do brončane medalje. Pobijedio je Portugalca Motu, Nizozemca Haariuisa, Čeha Hlaseka te Francuza Santoroa, 3. kolovoza 1992, te je time osvojio prvu medalju za samostalnu Hrvatsku i ušao u povijest sporta Republike Hrvatske. U polufinalu je izgubio od Švicarca Rosseta.

⁹⁰ Jurkin Lugović i suradnici. Na putu olimpizma. Zagreb, 2006. Str. 55

⁹¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 114

Ivanišević je bio izrazito ponosan na svoj uspjeh, što je često naglašavao u svojim izjavama. Svoj sportski uspjeh stavljao je u kontekst nacionalnog te je u svojim izjavama za medije nakon osvajanja medalje to izražavao. Rezultat koji je ostvario nije se mogao usporediti s ostalima: "Sve je drugačije. Ovo je za Hrvatsku. Prvi put."⁹² Naglašavao je veliku važnost igara za promociju Hrvatske te je nastala homogenizacija cijele nacije nakon njegova uspjeha.

„Mislim da mogu govoriti o kolektivnom osjećaju. Onog časa kad uđemo u stadion, na dan otvaranja Igara. Čast i ponos, za cijelu Hrvatsku. Onih koji su pali u obrani domovine, njih najviše, za svu djecu koja su ostala bez roditelja, za sve nedužne koji su stradali, za sve koji su nam omogućili da budemo Hrvatska u Barceloni. Trenutak koji se pamti i ostaje. I velika, velika želja da rezultatima, medalja, ali prije svega borbom, dokažemo i pokažemo svijetu hrvatski sport. To je najmanje što možemo učiniti.“⁹³

Smatrao je sebe jednim od stvaratelja nove države. Bio je svjestan svoje uloge u promoviranju Hrvatske te je radi toga i nosio traku s trobojnicom oko glave.

„Ja sam to, nije to palo s neba, pa oni svi u Saboru, zašto su oni zaslužniji od mene? Ja di god dođem vani, ovi kažu: *Ivanišević, Croatia, Croatia*, pa zna se za nas, pa mi smo tu Hrvatsku promovirali vanka.“⁹⁴

Mediji su naravno uvelike pratili samo natjecanje te, poput samog Ivaniševića, stavljali uspjeh van samog sportskog konteksta. Tako je u *Večernjem listu* izašlo: „Ovo je prvi nastup hrvatskih sportaša na ljetnim Olimpijskim igrama pod svojom zastavom i eventualni uspjeh za Hrvatsku bi imao mnogo veće značenje od sportskog rezultata.“⁹⁵ Svaki trenutak s Igara koji je uključivao hrvatske sportaše, bio praćen te mu je dan nacionalni značaj. Ranije je navedeno kako je Ivanišević imao čast nositi hrvatsku zastavu prilikom otvaranja Igara. Mediji su isticali važnost tog čina te su prvenstveno su stavljali u nacionalni kontekst.

⁹² Sportske novosti, 25.7.1992., br. 10814, str. 3

⁹³ Sportske novosti, 25.7.1992., br. 10814, str. 3

⁹⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 123

⁹⁵ D. Figenwald, Večernji list, 24.7.1992., br. 10390, str. 36

„Ukazana mu je čast kakvu u Hrvatskoj još nitko nije imao... Pljeskalo se hrvatskim sportašima snažno, dugo i gromoglasno, u trenutku koji će u povijesti naše zemlje ostati i te kako upamćeni i upisan.“⁹⁶

Nadalje, povezivali su sličnost hrvatske i katalonske priče, navodeći kako se prve hrvatske Olimpijske igre upravo održavaju u Barceloni, srcu Katalonije koja se i danas bori za svoju samostalnost. Njihovi su se stanovnici, kako navode mediji, poistovjetili s Hrvatima: „Hrvatska momčad dočekanja je i ispraćena ovacijama, ljudi su ustajali, pljeskali, želeći reći da je Cataluna uvijek bila na njezinoj strani.“⁹⁷

Što se tiče samog izvještavanja Ivaniševićeve igre, ono je bilo isključivo sportske prirode te je tek nakon osvajanja medalje uspjeh stavljan i u nacionalni kontekst: „Goran Ivanišević jedini je od prvih osam nosilaca stigao do četvrtfinala, sada je ostvario i svoj, i san svih nas, osvojio je medalju.“⁹⁸

5.1.1. Uključenost politike

Velika sportska manifestacija poput Olimpijski igara nije mogla proći bez prisutnosti visokih političkih dužnosnika. Prisutna su bila 32 šefa država, parlamenata ili vlada, međutim hrvatskih predstavnika nije bilo. Razlog tome bila je kampanja za predstojeće parlamentarne i predsjedničke izbore u Hrvatskoj. Jedini od predstavnika hrvatske političke elite bio je Antun Vrdoljak, koji je bio predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora, te je bio u Barceloni po službenoj dužnosti. Sam Vrdoljak potvrdio je kako su u tom trenutku unutrašnja pitanja u državi bila od veće važnosti za Franju Tuđmana.

„Osnovni razlog je izborna kampanja koja je u toku, prema tome dr. Franjo Tuđman nije mogao biti na otvaranju, ali nije nemoguće da bude nazočan u finalnoj utakmici košarkaškog turnira.“

Po ovoj izjavi možemo zaključiti kako se najviše očekivalo od košarkaške momčadi. Ranije je navedeno kako su političari davali veliku važnost sportu i sportskim uspjesima. To

⁹⁶ Večernji list, 26.7.1992., br. 10392, str. 32

⁹⁷ Sportske novosti, 27.7.1992., br. 10815, str. 2

⁹⁸ N. Bertičević, Sportske novosti, 4.8.1992., br. 10822, str. 3

su konstantno potvrđivali u svojim izjavama. Tako su političari u svojim čestitakama Goranu Ivaniševiću, nakon osvajanja brončane medalje, naglašavali važnost medalje za nacionalnu afirmaciju. Tako su izjavljivali rečenice poput: „na ponos hrvatskom tenisu i jedinoj nam domovini Hrvatskoj“ ili „veličanstvene športske pobjede i rezultata ostvarenih pod hrvatskom zastavom.... da ustrajete do kraja ne samo u športskoj borbi već i u prezentaciji Republike Hrvatske i hrvatskog športa u svijetu.“⁹⁹ Također, Goran Ivanišević je nakon velikog uspjeha dobio državnu nagradu za sport „Franjo Bučar“.

5.1.2. Zaključak

Tenis je, kao individualni sport, imao manji odjek u hrvatskoj javnosti. Međutim, zbog specifičnih okolnosti, rata i stvaranja države te uloge Ivaniševića kao svojevrsnog ambasadora Republike Hrvatske, osvajanje prve hrvatske medalje je u javnosti percipirano kao nešto veće od samog sportskog uspjeha.¹⁰⁰

Politika je bila uvelike involvirana u odluke vezane za sport i sportske saveze. Politička elita sjedila je na rukovodećim mjestima u sportskim tijelima do donošenja odluke o tome tko će nositi zastavu na otvaranju Igara. Tenis nije imao toliku masovnu popularnost, politička elita naglašava je sportski uspjeh i prepoznatljivost Gorana Ivaniševića na svjetskoj sceni. Ovaj sportski događaj je neupitno imao veliku važnost za novonastalu hrvatsku državu što su mediji prepoznali i tako prenijeli javnosti. Mediji su u fokus stavljali prvenstveno sport, međutim nisu propuštali priliku da naglase i nacionalnu važnost uspjeha. Mediji su prepoznali važnost i prepoznatljivost Ivaniševića, baš kao i politička elita, u afirmacijskom smislu za Republiku Hrvatsku, ali su u prvi plan ipak stavljali sportski aspekt.

Ivanišević je u svojim izjavama iskazivao ponos što je na uspješan način predstavio Hrvatsku te je motivaciju stavljao i ispred sportskog uspjeha. Jedna izjava to i potkrepljuje.

„To sam ja uspija iskoristiti, znači svaki meč mi je bio važan za nešto, da se za Hrvatsku čuje i pročuje. I to, to je, poslije to nekako, to je moja, ajde, di sam se ja izgubio kad je to sve nestalo, našo sam se u nekoj rupi di više nisam imao igrati za koga.“¹⁰¹

⁹⁹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. str. 118

¹⁰⁰ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. str. 128

¹⁰¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 129

Analizirajući ovaj sportski događaj možemo uvidjeti kako su nacionalni identitet i tenis bili povezani. Vrhunski sportaš, poput Gorana Ivaniševića, imao je važnu i aktivnu ulogu u promoviranju novonastale države. Također, događaj je bio i sportski instrumentaliziran s obzirom na zbivanja u državi. Također, po izjavi aktera, možemo zaključiti koliko je važan bio taj sportski uspjeh.

6. SREBRNA MEDALJA U KOŠARCI – OI U BARCELONI 1992.

Hrvatska košarka bila je nasljednica poznate jugoslavenske škole košarke, čija je reprezentacija uspješno nastupala na natjecanjima sve do raspada SFRJ. Većini pripadnika reprezentacije koja je nastupila na OI u Barceloni već je bila nastupila na tavkom natjecanju i to 1988. na Olimpijskim igrama u Seulu gdje su osvojili srebrnu medalju, izgubivši u finalu

od reprezentacije SSSR-a. Naredne dvije godine osvojili su Europsko prvenstvo u Zagrebu te Svjetsko prvenstvo u Argentini. To prvenstvo odvijalo se 1990. godine za vrijeme nadolazećih društveno – političkih promjena. U to vrijeme igrači nisu bili svjesni što se sprema, bila im je važna košarka.¹⁰² Međutim, godinu dana kasnije za vrijeme odigravanja EP u Rimu, Srbija je izvela napad na Sloveniju, te se situacija naglo promijenila.

Nakon završetka prvenstva u Rimu, Hrvatski košarkaški savez donio je odluku na Skupštini 17.11.1991. o raskidu sporazuma i istupu iz Košarkaškog saveza Jugoslavije. U isto je vrijeme poslan zahtjev za prijem Hrvatske u svjetsku košarkašku federaciju – FIBA-u. Ulaskom u svjetsku košarkašku federaciju bio bi omogućen ulazak u kvalifikacijski turnir za sudjelovanje na OI u Barceloni. Veliku ulogu odigrao je čelni čovjek FIBA-e, Borislav Stanković. Također, Mirko Novosel bio je glavni lobist za ulazak HKS-a u FIBA-u te je naglasio važnost Borislava Stankovića u otvaranju mogućnosti nastupa hrvatske reprezentacije na OI u Barceloni.¹⁰³

Hrvatska je bila u skupini A s reprezentacijama Brazila, SAD-a, Španjolske, Njemačke i Angole. Nakon prolaska skupine, u četvrtfinalu su pobijedili Australiju, a u polufinalu reprezentaciju Zajednice Neovisnih Država (nekadašnji SSSR). Nakon toga je uslijedilo finale protiv SAD –a, čiju su reprezentaciju zvali „Dream Team“. To je bila momčad prepuna superzvijezda koju su predvodili, najbolji košarkaš svih vremena, Michael Jordan, zatim Earvin "Magic" Johnson, Scottie Pippen i ostali. Utakmica je odigrana 8. kolovoza 1992. i to je bio najgledaniji događaj Olimpijskih igara. Utakmica je emitirana u 180 zemalja i gledalo ju je 3 milijarde ljudi.¹⁰⁴ Pošto je medalja već bila osvojena, igrači nisu očekivali da mogu napraviti veliko iznenađenje, stoga su utakmicu odigrali bez pritiska. Ipak, bit će zapisano kako smo u jednom trenutku vodili protiv najbolje momčadi svijeta, što na prvenstvu nikome nije pošlo za rukom. SAD je uvjerljivo slavio, međutim, hrvatska reprezentacija predvođena slavnim i neprežaljenim Draženom Petrovićem, Tonijem Kukočem, Dinom Rađom i ostalima odigrala je veličanstven turnir te na taj način Hrvatsku predstavila cijelom svijetu.

¹⁰² Emisija HRT: Nedjeljom u dva, 2008.

¹⁰³ Z. Kovačević – M. Bibić, *Zlatna košarka Mirka Novosela*. Zagreb: Golden marketing, 2004. Str. 288

¹⁰⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 132

Kao i kod Gorana Ivaniševića, igrači su bili svjesni koliko je njihov uspjeh značio za Hrvatsku. Osvajanje medalje stavljali su primarno u kontekst nacionalnog, što potvrđuju i izjave sudionika.

„Olimpijada u Barceloni uopće nije bila športski motiv, normalno moraš imati motiv kad ideš na teren, ali... sve se poklopilo, mlada država, prvi put si vani, dolazi ti najbolja ekipa svih vremena, da li ćeš igrati finale, postoji taj jedan *Dream Team*, postoji samo on i nikad više nitko ni blizu, bez uvrede svim drugim ekipama. Sve se složilo da ta Olimpijada bude više od Olimpijade za nas Hrvate.“¹⁰⁵

Nakon svake utakmice naglašavala se važnost igranja za Hrvatsku te je skoro svaka izjava igrača bila fokusirana na tu važnost. Dražen Petrović, kao vođa momčadi i njezin kapetan svojim nastupima i izjavama davao je tome dodatnu težinu. Tako je nakon prve utakmice protiv SAD- a u skupini, izjavio:

„Za nas igrati u ovom sastavu znači igrati s velikim emocijama, prvi put igramo za Hrvatsku i to je svakako poseban osjećaj. Sigran sam da je isto i s reprezentacijom Litve. Ponos, borba za svaku loptu, uvijek dati više.“¹⁰⁶

Posebno emotivno je proživio utakmicu i pobjedu nad tadašnjom reprezentacijom Zajednice Neovisnih Država.

„Ovo nije bila samo košarka, ovo je bilo nešto izvan toga. Vi vjerojatno ne možete shvatiti što za moj narod znači pobijediti Ruse. To je nešto najveće i najslade. Iako su svi očekivali da ćemo biti drugi, put je bio i više nego težak... Vidio sam samo hrvatsku zastavu. Kad netko pobijedi na 100 metara, gurnu mu zastavu u ruku i trči počasni krug. To se dogodilo i ovdje.“¹⁰⁷

Iz izjava se može zaključiti kako je sportski uspjeh u principu bio svojevrsno pomoćno sredstvo ostvarivanja nacionalnih interesa te je specifična situacija u kojoj se država nalazila senzibilizirala i homogenizirala sportaše. Sportaši su smatrali da imaju odgovornost upozoriti

¹⁰⁵ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 143

¹⁰⁶ Sportske novosti, 29.7.1992., br. 10817, str. 3

¹⁰⁷ Sportske novosti, 8.8.1992., br. 10826, str. 3

svijet što se događa u državi i kroz svoju predstavu doprinijeti nacionalnom jedinstvu: „...bija je moment di su ljudi stvarno ginili, di je bilo rušenja, di je bilo bombardiranja, di je bilo svega i di si ima nekakvu odgovornost ne toliko prema sportskom rezultatu koliko upozoriti svit šta se dešava... jedino čega sam bija svjestan, ogromnog nacionalnog naboja koji nas je drža..“¹⁰⁸

Nastupanje za reprezentaciju devedesetih godina bila je jedna vrsta obveze, ali i časti te se smatralo neprihvatljivim odbiti nastup za reprezentativnu momčad. To je bilo s jedne strane uvjetovano situacijom u domovini te ulogom koju su imali u promociji države, ali bilo je i neprihvatljivo odbiti nastup za reprezentaciju ili uzeti državljanstvo druge države i nastupati za neke „nehrvatske“ boje.¹⁰⁹ Košarkaši su dobivali pozive drugih nacija da nastupaju za njih te su u te ponude bili uključeni i bogati financijski uvjeti, međutim bilo je nezamislivo nastupati za bilo koga osim za Hrvatsku. Sljedeće izjave to potvrđuju.

„Devedesetih godina nisi mogao reć da ne želiš igrat za reprezentaciju. Ustvari, meni je taj pojam nejasan i dan danas... Meni su stranci nudili državljanstvo. E sad nije to samo od putovnice, nego tu je i, financijski i moram priznat, u to vrijeme je to velika lova bila, ogromna lova. Ja sam se zahvalio. U to vrime, nastupat za bilo koga osim za Hrvatsku, to je meni bilo nezamislivo.“

Sportaši su u brojnim primjerima iskazivali percepciju sebe i svoje uloge u procesu konstituiranja Republike Hrvatske kao stvaratelje države: „Imali smo osjećaj, znam da je bilo priče u reprezentaciji, ipak, rat je u domovini, da dajemo svoj neki obol, u bilo čemu, u stvaranju države, ajmo to tako reć.“¹¹⁰ Također, sportaši su imali i određenu političku ulogu te su predstavljali i političke opcije, prvenstveno desne opcije, točnije HDZ.

„Ja sam uvijek govorio da 95% sportaša, pogotovo onih koji nastupaju za reprezentaciju, su bili simpatizeri HDZ- a ili članovi, jer pošto je HDZ bio desna.. ne može ljevica nikad biti emotivno vezana za nacionalnu selekciju, to je u svim, što sam ja razgovarao, reprezentacijama, jer to je prirodno da, normalno u zemljama di su starije demokracije to je već.. ali pogotovo u nas, di smo mi to željeli, jer ako kažeš da si Hrvat, ti si odma desničar.....

¹⁰⁸ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. str. 144

¹⁰⁹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. str. 147

¹¹⁰ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 145

I onda da to propudi jedan inat u sportašima, stani malo, ako Ameri mogu držati ruku na srcu, zašto ne mogu Hrvati?“¹¹¹

6.1.1. Medijski izvještaj

Medijski izvještaji s utakmica bili su pretežito sportskoga karaktera, ali, kao i u situaciji s Goranom Ivaniševićem, mediji su prepoznali nacionalnu važnost uspjeha košarkaške momčadi. Smatrali su da je „ostvaren hrvatski san“, te je ta važnost posebno bila naglašena u posljednim utakmicama olimpijskog turnira. Mediji su se fokusirali na hrvatski uspjeh, međutim u svojim izvještajima govorili su i o drugoj strani, točnije o onoj srpskoj. Činjenica da su i oni dobili priliku nastupati na OI, nije se svidjela medijima. U člancima su naglašavali agresiju koju je srpska strana izvela na Hrvatsku.

„Do jučer smo i mi bili spremni povjerovati da je Samaranch čovjek koji nas je prigrlio kad je bilo natježe. Danas nam je jasno da lukavi Katalonac ne propušta niti jednu šansu da *postigne gol*. Manevar s dovođenjem izopćenih Srba i Crnogoraca treba mu donijeti nove poene. Samo kod koga? Svijet se odrekao arogantnih divljaka u opancima, s puškom i nožem, da bi ih Samaranch amnestirao i na mala vrata vratio u svijet. Dobro, ako je to već Samaranchovo uvjerenje. On je gazda, vlasnik olimpijskog nebodera, vlasnik jedne fascinantne fasade, optočene milijardama dolara. No, kad je već doveo *Jugoslavene* ovamo, zašto im nije dopustio defile. Vidjeli smo kakav je doček priređen iračkim sportašima. Takav zvižduk ne pamti se u povijesti olimpijskih igara. A to je bio *šapat* prema onome što su doživjeli *oni*.“¹¹²

Također, mediji su povezali Kataloniju i Hrvatsku na temelju zajedničke težnje ka samostalnosti. Novinari su smatrali da zbog toga Španjolci razumiju zašto medalju hrvatskoj momčadi ne treba dati Borislav Stanković, koji je bio Srbin. Hrvatski mediji smatrali su da je ta činjenica bio velik problem, iako je taj isti Stanković uvelike bio zaslužan za nastupanje hrvatske košarkaške momčadi na samom turniru, pomicanjem kvalifikacijskog turnira nakon hrvatskog osamostaljenja. Nadalje, nakon osvajanje medalje, nekolicina srpskih novinara čestitala je hrvatskim košarkašima, što su hrvatski novinari smatrali neiskrenom čestitkom. Na taj način možemo vidjeti kakav su odnos imali prema drugima.

¹¹¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 149

¹¹² Tomislav Židak, Sportke novosti, 28.7.1992., br. 10816, str. 2

„Za kraj smo ostavili dva detalja. Za vrijeme podjele medalja kraj Juana Antonia Samarancha stajao je i dopredsjednik MOK- a Bora Stanković. Naravno, Kataloncima nije padalo na pamet da medalje hrvatskim košarkašima podijeli Stanković. Ne bi imalo smisla, ionako su ga gledaoci zasuli zvižducima. Drugi detalj, koji smo zapazili, dogodio se u press buffetu, gdje su bili naši košarkaši. Dva srpska novinara izvjestitelja beogradskih listova čestitali su našim košarkašima na velikom uspjehu. Tko zna da li su bili iskreni!“¹¹³

Pozitivnost novog okruženja u kojem se našlo stanovništvo u Republici Hrvatskoj naglašavalo se konstantno. Sve iz bivšeg sustava smatralo se lošim jer se bilo dio nečega negativnog, kako se u javnosti percipiralo. To se naglašavalo naravno i kroz sport: „atmosfera u reprezentaciji je neusporedivo bolja od onog u sustavu bivše Jugoslavije.“¹¹⁴

6.1. 2. Uključenost politike

Politička elita imala je velika očekivanja od košarkaške momčadi koja je bila ispraćena, s ostalim hrvatskim sportašima, na Olimpijske igre uz predstavnike političke elite na čelu s predsjednikom Tuđmanom. Zbog obaveza u izbornoj kampanji, predsjednik Tuđman nije bio prisutan na otvaranju Igara, ali je bio prisutan na finalnoj utakmici košarkaša uz ministra obrane Gojka Šuška. Politička je elita bila svjesna važnosti prisustvovanja na utakmicama. To je više puta naglasio i Antun Vrdoljak, član predsjedništva Republike Hrvatske i predsjednik Hrvatskog olimpijskog odbora.

„Ovo danas više nije sport, ovdje se sjatilo više predsjednika nego reprezentacija. I naš predsjednik je tu, u nedjelju je bio na ručku kod kralja, a večer ranije prisustvovao je spektakularnoj utakmici s Amerikancima. Dakle, Olimpijske igre su se pretvorile u pravi banket, kojem mi prvi put prisustvujemo.“¹¹⁵

¹¹³ Tomislav Židak, Sportke novosti, 10.8.1992., br. 10827, str. 2

¹¹⁴ Večernji list, 24.7.1992., br. 10390, str. 37

¹¹⁵ Sportske novosti, 10.8.1992., br. 10827, str. 8

Devedestih godina, kako je već navedeno, političari su u svojim izjavama sportske događaje dominantno stavljali u kontekst nacionalnog. Same izjave Franje Tuđmana potvrđuju to, kao i njegovo viđenje uloge košarkaške momčadi u prezentaciji Hrvatske.

„Prvenstveno pratim rezultate hrvatskih reprezentacija... Svi su mi podjednako dragi, ali posebno su mi dragi oni koji su se u ovom razdoblju borbe za učvršćenje Hrvatske kao države i učvršćenja hrvatske demokracije za to javno zauzeli. Da se u Hrvatskoj učvrsti demokratska vlast koja je omogućila da naša država nastupi na Olimpijadi u Barceloni. To su prije svih Stojko Vranković, Franjo Arapović, Dražen Petrović, Toni Kukoč.”¹¹⁶

Koliko je značenje imala košarkaška reprezentacija svjedoči i podatak da je sam predsjednik nakon finala sišao u svlačionicu da bi čestitao igračima te im je pritom povećao i premije, koje su zbog nezavidne situacije u kojoj se nalazila država, trebale biti simbolične. To potvrđuje izjava jednog od igrača, Franje Arapovića.

„Ja znam kad je došao u svlačionicu, da je meni čestitao na zakucavanju i rekao da smo mi s tim zakucavanjem osvojili zlatnu Olimpijsku medalju i da je pitao trenere kolika je nagrada za zlato.... Onda je on odmah rekao svojim: Momci su zakucavanjem, imenjak je zakucuo, mi smo osvojili u tom momentu zlatnu medalju i molim da im se isplati nagrada kao da su zlatni.”¹¹⁷

Političari su svojim izjavama na neki način izmišljali tradiciju, kako bi Hobsbawn to nazvao, te su mitologizacijom sportskih događaja stvarali nacionalizam. Zbog toga su sportski uspjesi ostvareni za vrijeme Jugoslavije smatrani bezimenima i samozatajnima te su se tek nastupima pod hrvatskom zastavom afirmirali hrvatski sportaši.¹¹⁸ Franjo Tuđman na tom tragu povezuje dugovječnu borbu za samostalnost i ulogu sportaša i tako nacionalni identitet postaje nešto prirodno i vječno.

„...jedan mi je predsjednik rekao da je Hrvatska ovdje, na otvaranju, najburnije predstavljena. Dakle, izvojštili smo svoje mjesto na svijetu. Prije dvije godine hrvatski narod još nije imao nikakvih izgleda da stvori vlastitu državu, a sada je imamo, stvorili su je mladi ljudi, koji su

¹¹⁶ Sportske novosti, 10.8.1992., br. 10827, str. 8

¹¹⁷ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 134

¹¹⁸ Večernji list, 8.8.1992., br. 10406, str. 49

pokazali da znaju pobjeđivati... Da bismo ta prava izborili vi sportaši ste mnogo pridonijeli.“¹¹⁹

Hrvatska košarkaška reprezentacija je kao i Goran Ivanišević dobila godišnju državnu nagradu „Franjo Bučar“, nagradu koju su dobili za sportski uspjeh od nacionalne važnosti.

6.1.3. Zaključak

Pošto je košarka bila natrofejniji sport u bivšoj Jugoslaviji¹²⁰ te sama njezina popularnost, dovela je do toga da su stvarali kompromisi i odgode kako bi se pružila prilika Hrvatskoj da nastupa na Olimpijskim igrama u košarci. Od hrvatske košarkaške reprezentacije očekivalo se osvajanje odličija i to minimalno srebrnog, pošto je zlato bilo rezervirano za momčad SAD-a. Politika je uvelike bila zainteresirana za košarku jer su prepoznali potencijal hrvatskih košarkaša koji su otišli na Olimpijske igre i mogućnosti promidžbe Republike Hrvatske. Sama kvaliteta hrvatskih košarkaša u to je vrijeme bila razlog što su se stvarali kompromisi kako bi se omogućio nastup na OI.

Mediji su izvještavali s utakmice s prvenstveno sportske strane, ali nisu propustili naglasiti nacionalnu važnost uspjeha. Međutim, jedna je stvar zasmetala medijima, a to je nastup sportaša iz Srbije i Crne Gore. Smatrali su kako oni nisu zaslužili da budu na Olimpijskim igrama zbog agresije koja je načinjena nad Hrvatskom. Također, osporavana je uloga Bore Stankovića zbog njegove nacionalnosti, iako je on bio osoba koja je najviše „pogurala“ Hrvatsku da zaigra na Olimpijskim igrama.

Sve u svemu, ostvaren je veliki uspjeh osvajanjem srebrne medalje i dobrom prezentacijom košarkaške momčadi. Finale protiv američkog „Dream Team-a“ bilo je globalno praćeno i hrvatsko ime je promovirano u svijetu.

¹¹⁹ Večernji list, 9.8.1992., br. 10407, str. 32

¹²⁰ Vjekoslav Perica, *Genetika ili revolucija? O fenomenu južnoslavenske košarke*. Reč, Beograd: Fabrika knjiga, 2003. Str. 16

7. EUROPSKO PRVENSTVO U KOŠARCI, ATENA 1995.

Nakon uspjeha na Olimpijskim igrama u Barceloni 1992. godine, koji je barem na jedan kratak period građane Hrvatske usrećio u teškim vremenima, došlo je do povratka u teško stanje nacije i borbe za samostalnost koja je trajala do 1995. godine. Iste godine se održavalo i Europsko prvenstvo u košarci, u Ateni. Za vrijeme održavanja prvenstva još je uvijek trajala agresija na Republiku Hrvatsku što je utjecalo na čin po kojem je prvenstvo ostalo zapamćeno u Hrvatskoj, a to je napuštanje postolja hrvatskih košarkaša za vrijeme dodjele medalja reprezentaciji Jugoslavije, kao znak prosvjeda na agresiju koja je vršena nad Hrvatskom.

Europsko prvenstvo u Ateni bio je posljednji veliki uspjeh hrvatske košarke gdje su osvojili broncu. Nakon tog prvenstva, hrvatska košarka ne bilježi veći uspjeh, što se u jednom dijelu javnosti percipira kao „kletva“ koja je nastala zbog postupka koji je reprezentacija napravila odlaskom s dodjele. Također, u hrvatskoj je javnosti cilj napuštanja tada pozitivno ocijenjen i nužan za ukazivanje na događaje u Hrvatskoj.¹²¹ Prije tog prvenstva osvojene su i bronce na Svjetskom prvenstvu u Kanadi 1994 i Europskom prvenstvu u Njemačkoj 1993. godine. Ta je godina nažalost upamćena po jednom tužnom događaju, a to je smrt našeg

¹²¹ Marita Ukić, *Politika i sport: Slučaj Europskog košarkaškog prvenstva 1995. u Ateni*. Zagreb: Kineziološki fakultet, 2015. Str. 4

proslavljenog košarkaša Dražena Petrovića, koji je poginuo u prometnoj nesreći.¹²² Nakon prvenstva u Ateni najbliže smo bili uspjehu 2013. godine na Europskom prvenstvu u Sloveniji, gdje je Hrvatska osvojila četvrto mjesto. Koji je razlog prestanka razvoja hrvatske košarke još se uvijek ne zna, ali se pokazuju naznake mogućih uspjeha u skorije vrijeme.

Kako sam i naveo, Hrvatska je osvojila broncu. Većina košarkaša bila je iz one momčadi koja je osvojila povijesno srebro na Olimpijskim igrama u Barceloni, tri godine ranije. U godinama između ta dva natjecanja osvojene su još dvije medalje te su igrači i na osobnoj razini nastavili ostvarivati uspjehe igrajući u NBA ligi i u ponajboljim europskim klubovima.

Hrvatska reprezentacija bila je u skupini B s Finskom, Francuskom, Rusijom, Španjolskom, Slovenijom i Turskom. U skupini je Hrvatska ostvarila maksimalan učinak te se u četvrtfinalu susrela s Italijom, a taj je susret završio pobjedom Hrvatske. U polufinalu je hrvatska reprezentacija doživjela poraz od Litve da bi u utakmici za treće mjesto pobijedila Grčku. U finalu prvenstva Jugoslavija je pobijedila momčad Litve u, po mnogima, kontroverznoj utakmici zbog sudačkih odluka na štetu Litvanaca. Na prvenstvu u Ateni se hrvatska reprezentacija po prvi put susrela, nakon nastanka samostalne Republike Hrvatske, s reprezentacijom Jugoslavije, doduše, ne u direktnom okršaju.

„To je prvo prvenstvo od samostalne Hrvatske gdje je igrala i Jugoslavija. Nismo igrali s njima, bila je ta velika tenzija hoće li doći do finalne utakmice i mislim da nas je to sputalo u polufinalu protiv Litve jer smo više razmišljali što će biti ako dođe do te utakmice nego što smo razmišljali o Litvi, iako je Litva bila vrhunska reprezentacija sa Marčiolionisom, Sabonisom i ostalima, baš ono reprezentacija ravna našoj.“¹²³

Pošto je Hrvatska izgubila u finalu, za razliku od Jugoslavije, do tog susreta nije došlo. To ipak nije spriječilo pisanja o mogućoj utakmici te su mnogi komentirali neodigrani susret. Tako je i Bora Stanković, glavni tajnik FIBA-e, nakon prvenstva podijelio svoje, dosta iskreno mišljenje.

„Ne znam je li dobro ili loše što nije došlo do utakmice Hrvatska – Jugoslavija, ali meni je žao što nije. Bila je to prilika da se na neki način možda ublaži situacija. Preko sporta se, mislim,

¹²² Ukić. Politika i sport. Zagreb, 2015. Str. 10

¹²³ Ukić. Politika i sport. Zagreb, 2015. Str. 22

može dosta učiniti. Vjerujem da bi to, prije svega, bila dobra utakmica, te da bi bila prava sportska i fer utakmica, a ne bitka ili ne daj Bože – rat.“¹²⁴

Igrači su bili svjesni uloge, i na ovom natjecanju, koju su imali u promidžbi države. Smatrali su kako njihovo ponašanje mora biti uzorno i svojim ponašanjem na sportskom terenu pridodaju pozitivnom odjeku u stvaranju Republike Hrvatske.¹²⁵ Važan im je bio sportski uspjeh u Grčkoj jer je to bilo važno za promidžbu Hrvatske. Daljnje izjave sudionika prvenstva potvrđuju važnost uspjeha za Hrvatsku i njezino stanovništvo.

„Tu je bila važna uloga tih godina, '91. i '92., naročito ovih koji su bili u NBA, po njima su ljudi prepoznavali Hrvatsku, promicali su je u svijet i govorili jednu drugačiju istinu od one koju su diplomati jugoslavenski promicali, tako da je bila specifična situacija, međutim i danas je amo reć, u mirnodopskim uvjetima, situacija slična.“¹²⁶

Putem košarke su igrači slali poruke mira, želju da se zaustavi agresija na Hrvatsku. Pojedini su igrači i riskirali svoje profesionalne karijere, poput Dine Rađe koji je tada igrao za Boston Celticse. Njegova mu momčad nije dala dopuštenje da zaigra za hrvatsku reprezentaciju na što se on oglušio, time riskirajući daljnju karijeru u najboljoj košarkaškoj ligi.¹²⁷ Taj je potez naravno naišao na odobravanje njegovih suigrača, ali i cijele nacije, pošto se podredio nacionalnom cilju. Tako je i njegov suigrač, Stojko Vranković izjavio: „Treba čestitati Dinu. On nije stavljao na kocku malu stvar. Njemu je stalo do državnog dresa, stalo mu je do uspjeha reprezentacije. To mi igrači strašno cijenimo i ponosni smo na njega. Mi igrači fokusirani smo na što bolji uspjeh hrvatske reprezentacije.“¹²⁸

Također, igrači su i premije koje su dobili, prosljedili djeci poginulih Hrvata u Domovinskom ratu, što je još jedan od pokazatelja uloge sportaša, devedesetih godina, koju su imali u društvu. Igrači su u svojim izjavama konstantno naglašavali i upozoravali na agresiju koja je vršena nad Hrvatskom. Isticali su vlastite doživljaje ili doživljaje svojih bližnjih, poput Stojke Vrankovića, čiji su roditelji bili protjerani iz rodnog Drniša.¹²⁹ Toni

¹²⁴ Sportske novosti, 3.7.1995., br. 11728, str. 9

¹²⁵ Ukić. Politika i sport. Zagreb, 2015. Str. 33

¹²⁶ Ukić. Politika i sport. Zagreb, 2015. Str. 33

¹²⁷ Sportske novosti, 26.6.1995., br. 11722, str. 3

¹²⁸ Sportske novosti, 24.6.1995., br. 11721, str. 5

¹²⁹ Večernji list, 2.7.1995., br. 11430, str. 54

Kukoč je naglašavao kako su se udaljili od jugoslavenskih košarkaša zbog događaja koji su se odvijali u to vrijeme upućujući na razliku između nas i njih, jer su oni nanijeli štetu nama.¹³⁰

Događaj koji je obilježio ovo prvenstvo, napuštanje podija za podjele medalja hrvatskih košarkaša, jedan od sudionika komentirao je ovako: „Prije utakmice za treće mjesto mi smo razmišljali što ćemo napraviti ako osvojimo medalju. Mi smo znali da će Srbi biti prvi. Bilo je svakavih priča. Neki od igrača govorili su da se ne trebamo uopće pojaviti i primiti medalju. Neki su predlagali da izađemo, primimo medalje te da odemo. Stupili smo u kontakt sa Zagrebom, pitali neke ljude iz vlade što je najpametnije. Bilo nam je sugerirano da budemo dostojanstveni i da ostanemo na ceremoniji. Međutim, mi smo nakon toga opet sjeli u svlačionicu i pao je dogovor među nama igračima i s vodstvom reprezentacije, dakle nije bilo nikakvih utjecaja i zapovjedi iz Zagreba, kao što piše po srpskim novinama, odlučili smo da jednostavno nećemo biti na postolju zbog činjenice da se oni zovu Jugoslavija, a zapravo su Srbija. Da su tu nastupili pod imenom Srbija, mi bi im ostankom odali počast..... Ne možete nastupati pod jednim imenom, igrati pod jednom zastavom, a zapravo nastupati kao Srbija, zemlja koja je kriva za agresiju i živote mnogih ljudi.“¹³¹

Po ovoj izjavi možemo zaključiti kako su igrači donijeli samostalnu odluku da napuste ceremoniju dodjele medalja zbog događaja koji su se odvijali u Hrvatskoj, zbog agresije koju je Srbija pod jugoslavenskom zastavom činila nad Hrvatskom. Također, možemo primijetiti i veliku povezanost sporta i politike.

Nakon finalne utakmice u kojoj je Jugoslavija pobijedila došlo je do spornog događaja, tj. napuštanja podija hrvatskih košarkaša neposredno prije dodjele medalja reprezentaciji Jugoslavije. Taj je potez ocijenjen jako pozitivnim u hrvatskoj javnosti, pošto se u zemlji još uvijek odvijao rat.

„Hrvatski su košarkaši napustili podij kada je svirala himna postojeće i nepriznate, a u svijetu na velika vrata opet pripuštene Jugoslavije. Bila je to čista uljudba i civiliziran čin naspram himne, prijevare, laži i drske uzurpacije parketa u Ateni za promociju nečega što svijet službeno ne priznaje, ali privatno tolerira.“¹³²

¹³⁰ Večernji list, 2.7.1995., br. 11430, str. 54

¹³¹ Veljko Mršić, Sportske novosti, 7.7.1995., br. 11732, str. 9

¹³² Zoran Vodopija, Vjesnik, 4.7.1995., br. 17146, str. 17

7.1.1. Medijski izvještaj

Mediji su pridavali veliku važnost tom događaju, ali prije svega mogućem susretu s reprezentacijom Jugoslavije. Naglašavana je nacionalna važnost utakmice i pobjede ukoliko do nje dođe. Tako su u Sportskim novostima, prije prvenstva, pisali o naboju te su zaključili da bi ta utakmica bila: „daleko više od običnog susreta“, ali i da ne bi trebalo stavljati preveliki pritisak na hrvatske reprezentativce.¹³³ Nadalje, sportski uspjesi se i dalje smatraju jako važnim za naciju. Sportski uspjeh značio bi i uspjeh nacije, a mogući neuspjeh veliku sramotu, štoviše nacionalu tragediju.¹³⁴ Večernji je list iznio zanimljivo mišljenje o eventualnoj utakmici s Jugoslavijom: „Tvrdi se, naime, da su Hrvati svjesni kako su im šanse male, a eventualni poraz predstavljao bi nacionalnu sramotu i nenadoknadivu štetu. Stoga postoji mogućnost da Hrvati namjerno izgube jednu utakmicu, makar i po cijenu najsjačajnije medalje.“¹³⁵ Bi li hrvatska reprezentacija namjerno izgubila jednu utakmicu kako ne bi morala igrati protiv Jugoslavije, teško je saznati, ali utjecaj politike bio je velik u to vrijeme što ostavlja prostor sumnji.

Pošto su mediji naglašavali distinkciju mi - oni, čin napuštanja postolja hrvatskih košarkaša ocijenjen je pozitivnim, ali i potrebnim. Smatrano je to izrazom domoljublja: „košarkaši napustili pobjedničko postolje i otišli u svlačionicu ne želeći slušati himnu zemlje agresora i na taj su način naši još jednom iskazali svoje domoljublje.“¹³⁶ Hrvatska reprezentacije je onda, kao i danas, smatrana svetinjom i to je naglašivano: „Hrvatska reprezentacija u svakom sportu mora biti svetinja. I svi Hrvati trebali bi se veseliti uspjesima koje postizemo, pa makar i u pikulanju. I svi bi trebali tugovati kad izgubimo.“¹³⁷ U neku ruku, uloga hrvatskog sporta u nacionalnom identitetu je sažeta u toj opaski.

7.1.2. Uključenost politike

Na utakmicama u Ateni bili su prisutni sportski djelatnici poput Borisa Lalića, tadašnjeg predsjednika HKS-a, Mirka Novosela, direktora košarkaške reprezentacije i

¹³³ Sportske novosti, 21.6.1995., br. 11719, str. 9

¹³⁴ Večernji list, 2.7.1995., br. 11430, str. 54

¹³⁵ Večernji list, 2.7.1995., br. 11430, str. 54

¹³⁶ Sportske novosti, 4.7.1995., br. 11431, str. 24

¹³⁷ Sportske novosti, 3.7.1995., br. 11728, str. 8

Mihovila Nakića, glavnog tajnika HKS-a, ali bio je prisutan i Antun Vrdoljak, političar i predsjednik HOO- a. Iz olimpijskog odbora slali su i brzojav kako bi naglasili važnost sportskog uspjeha za promociju Hrvatske te važnost fair – play igre kojim bi se što bolje prikazala novonastala država.¹³⁸ Pošto je država još bila u nastanku, u izjavama političara dominira stavljanje sportskog uspjeha u nacionalnom kontekstu. Nadalje, eventualna pobjeda protiv reprezentacija Jugoslavije, smatrali su, značila bi više od medalje.¹³⁹

Pobjeda protiv momčadi Jugoslavije stavljala se u prvi plan: „Svaki bi Hrvat više volio da u izravnom sudaru pobijedimo Srbe, a onda neka završimo i sedmi..¹⁴⁰ Možemo zaključiti kako se na sportskim terenima nastavio rat, iskazala se potreba da se na sportskom terenu „poravnaju računi“ i porazi protivnik. Izjava Mirka Novosela potvrđuje tezu: „Oni su prvokatori. Na majicama nose orlove, stari srpski i crnogorski simbol. To je simbol ekstremista, mi vrlo dobro znamo broj tenkova, oklopnjaka, vojnika i generala koji se nalaze uz bosanske Srbe. To nije bio banalan incident, između njih i nas ne može više ništa biti.“¹⁴¹

Iako sam ranije naveo izjavu Veljka Mršića koji je izjavio kako je politički vrh inzistirao na ostanku na ceremoniji i dostojanstvenom ponašanju te da je odluka o odlasku bila donesena od strane igrača, kasnije su neki od sudionika izjavili kako je ipak bilo sugestije od političkog vrha da se napusti dodjela. Proslavljeni hrvatski trener, Aleksandar Petrović, izjavio je kako je bilo naputaka od političkog vrha da se napusti dodjela, međutim to sa sigurnošću ne može potvrditi: „Moguće, ali doista ne znam sa sigurnošću. Pitajte Mirka (Novosela op. a.), on je cijelo vrijeme bio na linku s državnim vrhom. Nama je samo priopćena odluka i mi smo je prihvatili.“¹⁴² Očit je utjecaj politike na košarku i odluke koje su donesene u to vrijeme. Možda se nikada sa sigurnošću neće moći otkriti istina iza događaja koji je obilježio to prvenstveno, a to je napuštanje dodjele medalja.

¹³⁸ Ukić. Politika i sport. Zagreb, 2015. Str. 23

¹³⁹ Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str. 23

¹⁴⁰ Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str. 23

¹⁴¹ Večernji list, 6.7.1995., br. 11434, str. 34

¹⁴² <http://www.index.hr/eb2015/clanak/prekretnice-hrvatske-kosarke-drzavni-vrh-odlucio-je-da-sidjemo-s-postolja/839715.aspx>

7.1.3. Zaključak

Košarka je jedan od najpopularnijih svjetskih sportova te je kao takva pomogla u promoviranju samostalne Republike Hrvatske. Sport i sportaši poslužili su kao pomoć nacionalizmu pri društvenim promjenama koje su se dogodile u nizu geopolitičkih promjena zbog Domovinskog rata. Sport je bio snažno sredstvo nacionalne identifikacije i integracije hrvatske nacije. Europsko prvenstvo u Ateni bilo je karakteristično zbog činjenice da je to bilo prvo veliko natjecanje u kojem se hrvatska reprezentacija susrela s jugoslavenskom. Akteri su svjedočili velikom pritisku zbog mogućeg direktnog susreta s jugoslavenskom reprezentacijom. Sportaši su bili svjesni važnosti sportskog uspjeha za stanje nacije i promociju Hrvatske.

Mediji su većinom izvještavali o utakmicama u sportskom kontekstu, ali su također naglašavali o važnosti potpunog angažmana za reprezentaciju i Hrvatsku. Napuštanje naših košarkaša s postolja prilikom dodjele medalja Jugoslaviji, mediji su ocijenili vrlo pozitivno te su smatrali da je napuštanje ceremonije ispravno.

Politika je imala utjecaj na košarku i pojedine odluke u reprezentaciji poput one o napuštanju ceremonije dodjele. Kao u svemu, postoje dvije strane svake priče. Tako se s jedne strane, negira da je politički vrh naredio napuštanje ceremonije i da je odluka bila samostalna od strane igrača. S druge strane, pojedine izjave potvrđuju da je politički vrh inicirao napuštanje ceremonije. Potpuna istina teško će se saznati pošto je prošlo dosta vremena od prvenstva, ali na nama ostaje da probamo saznati cjelovitu priču.

8. ZLATNA MEDALJA U RUKOMETU, OI ATLANTA 1996.

Olimpijske igre u Atlanti bile su 26. po redu i za Hrvatsku su bile donekle uspješnije nego one četiri godine ranije. Iako su osvojene dvije medalje, jedna manje nego na ranijim igrama, dvije koje su osvojene bile su zlatne. Igre su se održavale od 19. srpnja do 4. listopada 1996. Na njima je nastupilo 85 hrvatskih sportaša u 14 sportova. Nastupili su u sljedećim disciplinama: atletika, boks, hrvanje, gimnastika, jedrenje, kajakaštvo, košarka, plivanje, rukomet, stolni tenis, streljaštvo, tenis, vaterpolo, veslanje. Čast nošenja hrvatske zastave na otvaranju igara pripala je vaterpolistu Perici Bukiću. Hrvatska je osvojila zlatne medalje upravo u vaterpolu te rukometu.

Za rukometaše i vaterpoliste bili su to prvi samostalni nastupi od raspada Jugoslavije, pošto nisu dobili pravo nastupa na prethodnim Olimpijskim igrama u Barceloni, četiri godine ranije. Vaterpolisti su ostvarili odličan uspjeh osvojivši zlatno odličje i to na vrlo suveren način. U finalnoj utakmici pobijedili su momčad Španjolske, međutim posebno je bila zanimljiva i važna utakmica protiv reprezentacije Jugoslavije. To je bila prva službena utakmica Hrvatske i Jugoslavije nakon Oluje i završetka Domovinskog rata. Izjave samih aktera, poput Dubravka Šimenca, potvrđuju važnost utakmice protiv Jugoslavije. On ju je primjerice označio kao najvažnijom utakmicom u svojoj karijeri.¹⁴³ Pobjeda je bila od ogromne važnosti za cijelu naciju i politički vrh. U medijima je pobjeda označena „veća od bilo koje medalje“¹⁴⁴ te su igrači znali „koliko je važna našim ljudima, jer, nije svejedno, kad se kaže – izgubili smo od Jugoslavije, ili pobijedili smo Jugoslaviju.“¹⁴⁵

Veselje nacije bilo je očito iako vaterpolo nije bio toliko popularan sport poput košarke ili nogometa. Uspjeh rukometaša još je više odjeknuo nacijom pošto je rukomet bio u drugačijoj poziciji nego vaterpolo. U nastavku rada ću поближе prikazati nastup rukometaša i utjecaj koji je imao na društveno – političke aktivnosti.

8.1. USPJEH RUKOMETNE REPREZENTACIJE U ATLANTI, 1996.

¹⁴³ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 166

¹⁴⁴ Sportske novosti, 27.7.1996., br. 12054, str. 3

¹⁴⁵ Sportske novosti, 27.7.1996., br. 12054, str. 3

Promjene unutar hrvatske reprezentacije prethodile su nastupu na Olimpijskim igrama u Atlanti. Na mjesto izbornika reprezentacije postavljen je Velimir Kljajić i to trideset i osam dana prije Igrama te je veliku ulogu u tome odigrao Antun Vrdoljak.¹⁴⁶ Kljajić je u to vrijeme bio trener u Njemačkoj i bio je vezan ugovorom. Vrdoljak je napomenuo važnost vođenja nacionalne momčadi, nakon čega je klub dopustio Kljajiću da vodi hrvatsku reprezentaciju. Kljajić je okupio sjajnu momčad s kojom je postigao povijesni rezultat osvojivši zlatnu medalju. Za Hrvatsku su nastupili proslavljeni rukometaši poput Patrika Čavara, Slavke Goluže, Venia Loserta ili Zlatka Saračevića i Irfana Smajlagića.

Hrvatska reprezentacija je u skupini pobijedila Švicarsku, Kuvajt, SAD, Rusiju te je izgubila od Švedske. U sljedećoj fazi natjecanja pobijedili su Francusku te su se u finalu ponovno susreli sa Švedskom. Hrvatska je pobijedila Švedsku i osvojila zlato te je slika hrvatskog uspjeha obišla svijet. Izbornik Kljajić bio je svjestan uspjeha i značenja istog: „Tim više vrijedi ova medalja. Nemamo se čime afirmirati osim sportom i kulturom koji prednjače zbog svoga tradicionalnog internacionalizma. Nadam se da će nas što prije sustići i privreda.“¹⁴⁷ Iako je uspjeh bio velik, rukomet ipak nije bio popularan poput nogometa ili košarke te je izostala podrška političkog vrha.

Sudionici su uspjeh većinom stavljali u sportski konteskt, iako su naglašavali i nacionalnu komponentu. Ipak, zbog nešto podređenijeg statusa rukometa u hrvatskom sportu, unatoč tradiciji i ranijim rezultatima, izostalo je to naglašavanje nacionalnog u osvajanju zlatne medalje. Izjava jednog od sudionika to potvrđuje: „Ne, sportski uspjeh, i kažem više nam je značilo to, ta potvrda neka da jesmo, da nismo zadnja rupa na svirali u hrvatskom sportu, to nam je više značilo nego te neke povijesne stvari i ne znam ni ja, osvojiti ćeš to, u tom svemu bili smo mi svjesni šta je u Hrvatskoj, donekle.“¹⁴⁸

Naravno, bilo je izjava koje su naglašavale i važnost osvojene medalje za hrvatsku državu i njezine stanovnike. Vratar hrvatske reprezentacije, Valter Matošević bio je svjestan značenja medalje: „...svi smo više željeli, više očekivali. I igrači i Domovina (...) Nitko nam nije trebao govoriti što taj komadić metala, ali tako pun ponosa, jakosti i svega najljepšeg može značiti i nama i Hrvatskoj.“¹⁴⁹ Igranje za reprezentaciju bio je jedan od oblika pridonošenja stvaranju države. Neki od igrača bili su spremni ići u rat i borbom braniti

¹⁴⁶ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 178

¹⁴⁷ Večernji list, 6.8.1996., br. 11819, str. 31

¹⁴⁸ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 185

¹⁴⁹ Sportske novosti, 5.8.1996., br. 12061, str. 3

Hrvatsku, međutim bili su upućeni na druge načine kako mogu pridonijeti Hrvatskoj, a to je sport.¹⁵⁰

Reprezentacija Hrvatske koja je nastupala u Atlanti bila je multietnička. Za nju su nastupali igrači različitog podrijetla, većinom Hrvati, ali bilo je igrača koji su imali srpsko ili drugačije podrijetlo. Iako je bilo toga i u košarci, zbog popularnosti sporta nije se o tome razgovaralo. U rukometu je bilo nešto drugačija situacija. Jedan od aktera, koji je želio ostati anonimniji za vrijeme davanja intervjua, smatra kako je zbog svog podrijetla bio etiketiran: „Je, pa ja sam bio jedan nepodobni, pa zato što mi je majka bila Sprkinja, a u to vrijeme isto je već bilo...”¹⁵¹ Iako je bilo različitih reakcija ljudi, ponekad političara, na tu multietničnost, akteri su bez ikakvih uvjeta i s velikom željom igrali za reprezentaciju. Taj je zanos trajao kroz devedesete godine, međutim euforija se stišala.

„Onda je završio rat, od 1995. možda još dvije – tri godine i velim, odlaskom Tuđmana koji je ipak na neki način, kroz sve njegove dobre i loše strane, previše se ističu one negativne strane, onda se počelo pljuvati po njemu. On je ipak napravio nešto da se čovjek ponosi da je Hrvat, da nastupa za Hrvatsku. To se onda na neki način malo izgubilo.”¹⁵²

Uloga Franje Tuđmana bila je prepoznata od sportaša diljem Hrvatske i to potvrđuje ova izjava jednog od aktera. Nakon njegove smrti smanjila se ta euforija, ali i određene malverzacije, smatrali su, kojim su se jedni bogatili dok su drugi stradavali, utjecali su na stišavanje euforije.¹⁵³ Sve u svemu, sportaši su ipak imali poseban status u društvu, kao i posebnu ulogu. Imali su svojevrsnu nacionalnu zadaću, promovirati hrvatsko ime u svijetu na što su sportaši bili ponosni: „Pa prije svega uvijek sam govorio i to ću do kraja života govoriti i to je bila moja poruka dok sam bio igrač dok budem igrao rukomet igrat ću i za reprezentaciju jer ako su moji vršnjaci davali živote i ostali bez ruku i noga za tu Hrvatsku da je imamo, onda se i ja mogu boriti.”¹⁵⁴

Medijski izještaji bili su kao i u prethodnim slučajevima. Uspjeh je stavljan u kontekst sportskog i nacionalnog uspjeha. Naglašavalo se zajedništvo ekipe kao i podatak da su se

¹⁵⁰ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 186

¹⁵¹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 186

¹⁵² Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 188

¹⁵³ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 188

¹⁵⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 189

okupili u kratkom roku što čini osvajanje zlata još većim pothvatom: „Ne znam točno da vam pravo velim, što znači ova stonoga, ali sto nogu – zajedništvo, kolektivnost, rad, u samo mjesec dana donijeli su olimpijsko finale.“¹⁵⁵

8.1.1 Uključenost politike

Status koji je imao rukomet tih godina nije bio dovoljan da privuče veću pozornost političkog vrha. Određena stigma pratila je rukometaše i to je jedan od razloga zašto nisu bili praćeni i imali tretman poput košarkaša ili nogometaša. Nitko od političke elite nije bio prisutan na njihovim utakmicama za vrijeme olimpijskog turnira. Na povratku u Hrvatsku ih je jedino dočekao potpredsjednik Vlade, Borislav Škegro. Bili su dočekani i od strane navijača te su zatim bili upućeni na Maksimir gdje ih je dočekao Franjo Tuđman. Pri tome je došlo i do greške od strane predsjednika koji ih je nazvao košarkašima.

Iako su se rukometaši trudili izboriti za priznanje koje su zaslužili od strane političke elite ipak nisu bili popularni poput tenisača ili nogometaša. Međutim, predsjednik Tuđman čestitao je rukometašima putem telegrama.

„Junačkim i viteškim hrvatskim rukometašma i vodstvu reprezentacije upućujem gorljive čestitke domovinske i iseljene Hrvatske u povodu osvajanja prvog mjesta na Olimpijskim igrama. Prva zlatna olimpijska medalja osvojena pod hrvatskim stijegom i vaša pobjeda služi na ponos i čast slobodne i samostalne države Hrvatske i bit će zlatnim slovima upisana u povijest hrvatskog športa.“¹⁵⁶

Rukometaši su za svoj rezultat bili nagrađeni državnom nagradom „Franjo Bučar“ – nagradom za sportski uspjeh od nacionalne važnosti.

8.1.2. Zaključak

Prve Olimpijske igre za hrvatske rukometaše bile su iznimno uspješne pošto su osvojili zlatnu medalju. Od rukometaša se nije puno očekivalo, što čini uspjeh tim većim. Rukometaši su bili obilježeni kao neozbiljni i divlji, stoga im politički vrh nije davao

¹⁵⁵ Slavko Cvitković tijekom prijenosa polufinalne utakmice Hrvatske i Francuske.

¹⁵⁶ Sportske novosti, 5.8.1996., br. 12061, str. 3

preveliku pažnju. Zlatna medalja poslužila je afirmaciji rukometa u hrvatskom sportu, ali i njegovoj politizaciji.

Rukometaši su svoj uspjeh većinom stavljali u sportski kontekst, kao odgovor na optužbe za njihovu neozbiljnost, ali su shvaćali i važnost nacionalnog konteksta. Gledali su na sport kao jedan od načina kako se boriti za svoju državu i promovirati njezino ime. Također, u rukometu su se događale situacije gdje su određeni igrači bili označeni kao nepododni zbog njihovog podrijetla, što nije bio čest slučaj u drugim sportovima. Mediji su stavljali uspjeh većinom u sportski kontekst te nisu u velikoj mjeri naglašavali nacionalnu komponentu uspjeha.

9. BRONČANA MEDALJA U NOGOMETU, FRANCUSKA 1998.

Hrvatska nogomena reprezentacija nastupila je na svom prvom Svjetskom prvenstvu u Francuskoj koje se održavalo od 10.6. do 12.7. 1998. godine. Na tom je natjecanju ostvaren jedan od najvećih uspjeha u povijesti hrvatskog sporta, a to je osvajanje brončane medalje. Hrvatska reprezentacija došla je na natjecanje s iskustvom igranja Europskog prvenstva u Engleskoj, 1996. godine. Hrvatska momčad ispala je u četvrtfinalu izgubivši utakmicu protiv Njemačke. Iako nisu ostvarili najveći uspjeh, prvo međunarodno nogometno natjecanje za Hrvatsku bilo je jako uspješno te su se u dobrom svjetlu predstavili u svijetu.

Hrvatska nogometna reprezentacija službeno je postala članicom FIFA- e i UEFA-e 1993. godine. Sljedeće godine počela je sudjelovati u međunarodnim natjecanjima tijekom kvalifikacija za Europsko prvenstvo u Engleskoj 1996. Nakon Europskog prvenstva uslijedile su kvalifikacije za Svjetsko prvenstvo u Francuskoj. Hrvatska je bila u kvalifikacijskoj skupini s Grčkom, BiH, Slovenijom i Danskom. U tim kvalifikacijama je Hrvatska zauzela drugo mjesto iza Danske. Same kvalifikacije bile su teške te je loš ulazak u kvalifikacije prijetio tadašnjem izborniku Blaževiću otkazom. Javnost je bila nezadovoljna, ali je sam predsjednik Tuđman utjecao na to da Miroslav Ćiro Blažević ostane izbornik.¹⁵⁷ Utjecaj politike bio je velik na nogomet, što ću u nastavku pobliže prikazati.

Hrvatska je u Francuskoj odigrala sedam utakmica. U skupini su ostvarene pobjede nad Jamajkom i Japanom te je u trećoj utakmici Hrvatska izgubila od Argentine. U osmini finala Hrvatska je pobijedila Rumunjsku, da bi se u četvrtfinalu susrela s Njemačkom. Nakon EP-a u Engleskoj dvije godine ranije, gdje je Hrvatska u kontroverznoj utakmici izgubila od Njemačke, na natjecanju u Francuskoj je bio drugačiji ishod. Hrvatska je u veličanstvenoj utakmici porazila Njemačku s 3 – 0 te se na taj način osvetila za prethodni poraz. U hrvatskoj javnosti ta je pobjeda mitologizirana i proglašena je povijesnom. Pobjeda protiv velikog pobjednika puno je značila za hrvatsku naciju te je puno značila i za zajedništvo u Hrvatskoj. Također, sam predsjednik Tuđman nazočio je toj velikoj pobjedi nad Nijemcima.¹⁵⁸ Ulaskom u polufinale zavladao je euforija u cijeloj Hrvatskoj koja je ujedinila naciju koja je u tom trenutku bila moralno, ekonomski i politički slomljena.¹⁵⁹ Hrvatska je odigrala još jednu veliku utakmicu, koju smo nažalost izgubili, protiv Francuza. Unatoč vodstvu, Francuska je slavila s 2:1 te je time propuštena velika prilika za ulazak u finale i borba za zlato protiv Brazila. U utakmici za treće mjesto i brončanu medalju, Hrvatska je pobijedila momčad Nizozemske s 2:1 te na taj način ostvarila povijesni uspjeh. Također, Davor Šuker bio je i najbolji strijelac prvenstva.

Hrvatski reprezentativci dočekani su u Zagrebu kao heroji te ih je na Trgu Francuske Republike dočekalo 100 000 ljudi čime je započela tradicija dočeka hrvatskih sportaša na gradskim trgovima. Rezultat ovakvog uspjeha bio je višestruk. Nogomet je tih mjesec dana, koliko je trajalo samo prvenstvo, odvratio pozornost od društveno – političkih zbivanja koja

¹⁵⁷ Dokumentarni film "Naše vatrene godine"

¹⁵⁸ Večernji list, 5.7.1998., br. 12493, str. 37

¹⁵⁹ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 199

su se odvijala u zemlji. Zemlja je bila zahvaćena ekonomskom i društvenom krizom te je uspjeh generirao nacionalne osjećaje i doveo do brojnog isticanja nacionalnih obilježja što je omogućilo identifikaciju populacije s Hrvatskom i njenim igračima.¹⁶⁰

Kao i u prethodnim slučajevima, igrači su naglašavali nacionalnu važnost uspjeha u svojim izjavama. Kako su naglašavali nacionalnu važnost, isto tako je bila važna i ona čisto sportska, jer je sam uspjeh uvelike utjecao na njihove daljnje karijere. Hrvatski igrači postali su više cijenjeni nego prije te su njihove uspješne karijere dodatno napredovale. Ipak, akteri su većinu izjava stavljali u oba konteksta. Tako primjerice, Davor Šuker je nakon utakmice s Njemačkom izjavio: „Dokazali smo im da i mali može pobijediti velikoga, pa je to bila pobjeda ne samo Hrvatske, nego svih malih u svijetu i svih koji su nas, kao male, simpatizirali.“¹⁶¹ U dodatku je izjavio kako je igranje s hrvatskim grbom posebna čast i poticaj. Nadalje, Mario Stanić je u svojoj izjavi naglasio važnost pobjede radi hrvatskog naroda i samih igrača: „Je, sigurno da sam jako sretan, zbog mene i zbog hrvatskog naroda i na kraju zbog svih, 22 dečka koji su tu bili.“¹⁶²

Igrači su stavljali državu ispred osobnih uspjeha, poput Davora Šukera koji je bio prvi strijelac prvenstva: „...najvažnije mi je što smo treći na svijetu... To što sam postigao šest pogodaka znači više za Hrvatsku nego za mene osobno, postigao sam više od 100 pogodaka u prvenstvima, više od 30 za reprezentaciju.. rezultat koji smo postigli u Francuskoj bit će označen kao svijetla povijest Hrvatske i hrvatskog nogometa.“¹⁶³ Nadalje, igrači su sebe percipirali kao promotore Republike Hrvatske i smatrali su da su pomogli u njezinom stvaranju.

„Pa, 98. je ipak bilo prvo Svjetsko prvenstvo. Na primjer, poatna, četiri posto je možda poznavalo Hrvate u cijelom svijetu, a poslije toga je, znači, nema gdi god je bio televizor u svijetu je neko to gledao, ima jedna statistika, France Football što je izbacio, da nas je poslije poznavalo preko 45 posto. Sad, evo, mi smo nešto učinili, i s tim si prav, i s tim si sretan.“¹⁶⁴

¹⁶⁰ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 52

¹⁶¹ Večernji list, 8.7.1998., br. 12496, str. 49

¹⁶² Dokumentarni film "Vatreni zauvijek"

¹⁶³ Večernji list, 13.7.1998., br. 12501, str. 21

¹⁶⁴ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 218

Utjecaj na homogenizaciju nacije bio je velik te su igrači željeli biti dio toga. Nakon pobjede nad Njemačkom, Aljoša Asanović je to i izjavio: „Volija bi bit doma, doma, ma ne znam ni sam, bit u bilo kojem dijelu Hrvatske, samo da vidim te ljude, jer ovo ljudima triba, ovo ljudima triba i ovo može samo Hrvatska napraviti, nitko drugi... Evo sad smo pokazali koliko ljudima samo, samo malo triba da se uvijek zapale, da se vrate, i moramo bit opet svi zajedno jer stvarno, Hrvatska je..., toliko smo mali da se ne smimo razdvajati. Pokazali smo da smo ipak jedna od najboljih nacija na svijetu.“¹⁶⁵

Po izjavama igrača možemo shvatiti što je značilo predstavljati Hrvatsku u svijetu i koliki su utjecaj imali na naciju i samo ozračje u Republici Hrvatskoj i među hrvatskim narodom.

9.1.1. Medijski izvještaj

Domaći, ali i strani mediji prepoznali su važnost uspjeha hrvatske reprezentacije. Mediji su stavljali uspjeh u sportski i nacionalni kontekst. Prenosili su izjave navijača koji nisu skrivali svoje oduševljenje: „Lens će ostati duboko u meni. Ta noć probudila je one najdublje emocije, vratio sam se bezbroj puta na početke, u devedestu, u poznate dane i mjesece koji su pisali hrvatsku povijest.“¹⁶⁶ Nadalje, u Sportskim novostima pridavali su veliku pažnju atmosferi u Hrvatskoj: „U gradovima vatromet, ljudi se kupaju u fontanama, tisuće na ulicama u majicama s hrvatskim obilježjima, razdragani i sretni. *Vatreni* su opet razveselili državu i to je najvažnije“¹⁶⁷ Nogomet je razdragao naciju i donio veselje koje je bilo vidno potrebno u teškoj situaciji u kojoj se Hrvatska nalazila.

Posebno su strani mediji pokazali zanimanje za novonastalu senzaciju, hrvatsku reprezentaciju i dobre igre koje su prikazali. Domaće novine prenosile su članke i natpise iz stranih i uglednih medija. Tako je Večernji list prenio objavu iz uglednog „International Herald Tribuna“ pod naslovom „Mala Hrvatska – velika u nogometu“.

¹⁶⁵ Vatreni zauvijek

¹⁶⁶ Večernji list, 18.6.1998., br. 12477, str. 32

¹⁶⁷ Sportske novosti, 16.6.1998., br. 12625, str. 2

„Hrvatska ne zauzima puno mjesta na karti Europe, to je mala zemlja na dalmatinskoj obali s glavnim gradom Zagrebom. Ali, Hrvatska je dovoljno velika da bi dokazala svoje mjesto kao jedna od najboljih momčadi svijeta.“ Taj list navodi da je ugled i promocija države velika i važna stvar, te ustvrđuje da je Hrvatska upravo preko sporta našla svoj najbolji put za promociju, i prenosi Ćirine riječi kako „ovo za našu državu nije samo sport, već nešto puno više.“¹⁶⁸

Novine su davale epitete hrvatskim nogometašima te ih nazivali „hrvatskim vitezovima“ te „hrvatskim sportskim junacima desetljeća“. Nakon osvojene bronce, mediji su naglašavali važnost ove medalje zbog činjenice da je osvojena u najpopularnijem sportu na svijetu, nogometu. Iako su možda prijašnje medalje u košarci ili rukometu bile srebrne ili zlatne, medalja u nogometu ima dodatnu težinu zbog same popularnosti sporta.

„Hrvatska je treća na svijetu! Bit će potrebni dani analiziranja uspjeha da bi se spoznale dimenzije i probici jednog takvog uspjeha. Bilo je već zlatnih i srebrnih odličja na olimpijadama, ali – neće valjda zamjeriti rukometaši, košarkaši, vaterpolisti kao najbolji naši predstavnici u sportskim igrama – bronca nogometaša kao da ima veću težinu. Jer nogomet je ne samo najpopularniji sport na Globusu, nego i planetarni fenomen kroz koji se prelamaju više negoli u bilo kojoj aktivnosti nade i strahovi, strepnje i ufanja, u kojemu se više nego igdje zrcale mane i vrijednosti nogometnog okruženja i ubiru najveći probici u slučajevima uspjeha... Osim Urugvaja, koji je kao tromilijunska baza dao svjetske prvake, nikada reprezentacija tako jedne male zemlje nije izborila tako veliki uspjeh.“¹⁶⁹

Televizijski prijenosi se nisu toliko bazirali na nacionalnoj važnosti pobjeda hrvatske reprezentacije, iako su prepoznali i u nekoliko navrata naglasili važnost uspjeha za prepoznavanje Hrvatske na međunarodnoj sceni.

9.1.2. Uključenost politike

Nogomet je, kao najpopularniji sport, bio podložan velikom utjecaju politike. Tako je i hrvatski nogomet bio pod utjecajem politike. Predsjednik Tuđman bio je veliki zaljubljenik u

¹⁶⁸ Večernji list, 2.7.1998., br. 12490, str. 32

¹⁶⁹ Večernji list, 13.7.1998., br. 12501, str. 22

nogomet. Kao takav, utjecao je direktno na odluke koje je po pravilo trebao donositi nogometni savez, poput odluke o zadržavanju Ćire Blaževića za izbornika.

Politički vrh je redovito bio prisutan na nogometnim utakmicama te su sa sve boljim predstavama hrvatske momčadi, imali sve veća očekivanja. Politički vrh, na čelu s predsjednikom Tuđmanom, odlučio je otići u Francusku te svojim prisustvom dodatno uveličati nastupe reprezentacije, što je naravno išlo u prilog i njima, jer u tom trenutku politički vrh nije imao povoljan status u državi. Odlazak na utakmice bio je poput bilateralnog susreta najvišeg državnog značenja. Pri tome je Franjo Tuđman izjavio kako očekuje pobjedu naše reprezentacije te se Hrvatska ima čime ponositi.¹⁷⁰ Predsjednik je više puta posjećivao nogometaše, ali i komentirao odluke izbornika Blaževića.

„Poslije utakmice naših i njemačkih nogometaša, hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman došao je u svlačionicu i čestitao igračima. I Ćiri, ali uz jednu packu.. Čestitao je i meni, rekao mi je da sam dobro vodio utakmicu, ali me i prekorio. Rekao mi je da sam mijenjao pogrešno i što se tiče igrača i što se tiče trenutka.“ – ispričao je Blažević.¹⁷¹

Igrači zamjerali što ih predsjednik države izravno posjećuje prije ili poslije utakmice u kampovima ili svlačionici, već su na to gledali kao na dodatnu motivaciju ili zadovoljstvo. Izjava jednog od igrača to i potvrđuje: „Pa, on je bio jedna važna osoba, mislim, isto tako, općenito, u stvaranju hrvatske povijesti, u stvaranju hrvatske države, a i za nas je isto tako, za nas je bio važan. Značilo nam je, jedno poštovanje, počast, znači da jedna tako jaka figura, dao nam je još jedan dodatni motiv da budemo još bolji. On je stvarno bio jedan gospodin, ponašao se stvarno, ono, baš onako gospodski kako mi to volimo reći. Nije nameto neke gluposti, uvijek je reko one riječi koje su i trebale, znači, tipa toga da obratimo pažnju na, na ponašanje, jednostavno nam je dao podršku, ono što nam je bilo najvažnije. Samo njegovo prisustvo i ta podrška to je bilo dovoljno, jer da je počeo nešto više govoriti, vjerojatno bi to imalo kontra efekt.“¹⁷²

Miroslav Blažević je u nekoliko navrata potvrdio kakvu je ulogu politika imala u nogometu, točnije koliki je utjecaj imao Franjo Tuđman. Predsjednik je sam postavio

¹⁷⁰ Večernji list, 5.7.1998., br. 12493, str. 37

¹⁷¹ Večernji list, 7.7.1998., br. 12495, str. 33

¹⁷² Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 202

Blaževića za izbornika: „Pokojni predsjednik me izabrao za izbornika i to je bio njegov najbolji potez. Tuđman je bio stalno s nama i stalno mi je je*** mater... Napravi ovo ovako, napravi ono onako.. Svi smo ga se plašili! Nije mi se miješao u posao, ali sam mu sve morao objašnjavati, i da nije bilo takvog autoriteta, Hrvatska nikada ne bi ostvarila takav rezultat.“¹⁷³ Iako su u savezu djelovali ljudi većinom van političkog kadra, bili su pod utjecajem vladajućeg HDZ- a, što je dovodilo do ponekih sukoba. Ipak, savez je većinom djelovao samostalno iako su se važnije odluke donosile u dogovoru s predsjednikom.

Nakon uspjeha na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Francuskoj, nogometaši i cijeli stručni stožer odlikovani su Redom hrvatskog trojlista za izniman uspjeh koji su ostvarili na prvenstvu.

9.1.3. Zaključak

Hrvatska nogometna reprezentacija je na svom prvom nastupu na Svjetskom nogometnom prvenstvu, u Francuskoj 1998. godine, ostvarila i svoj najveći uspjeh, treće mjesto i osvajanje bronce. Osvajanje trećeg mjesta imalo je veliko značenje za hrvatsku naciju koja je u to vrijeme bila u teškoj društveno – političkoj situaciji, kao i onoj ekonomskoj. Dobre predstave naših nogometaša donijele su radost i veselje u državi te ojačale nacionalni duh i povezanost. Nakon Domovinskog rata, ponovno su se diljem Hrvatske isticali nacionalni simboli te je nacionalni identitet jačao.

Hrvatska momčad je svojim dobrim predstavama na sebe privukla pažnju publike i medija Hrvatske, ali i diljem svijeta. Posebno je odjeknula pobjeda protiv velike nogometne sile, Njemačke. Sa sportskog aspekta, hrvatska momčad bila je najugodnije iznenađenje na prvenstvu. Međutim, ono što je bilo značajnije je nastavak promicanja hrvatskog imena po svijetu. Za vrijeme i nakon prvenstva, što se i danas može potvrditi, zapamtilo se ime Hrvatske i hrvatskih sportaša, poput Davora Šukera ili Zvonimira Bobana. Karijere hrvatskih nogometaša nastavljale su se razvijati ubrzanim tempom što je rezultiralo otvaranjem vrata novim generacijama hrvatskih igrača u najboljim svjetskim klubovima. Također, hrvatski su nogometaši prepoznali važnost njihovih dobrih predstava za hrvatsku državu i stanovništvo. Oni su, poput prijašnjih slučajeva u košarci ili rukometu, sebe smatrali promicateljima

¹⁷³ Klarin. Nogomet, nacionalni identitet i politika. Zagreb, 2015. Str. 54

Hrvatske i jednim od stvaralaca države. Mediji su pokrivali svaki aspekt ovog događaja te detaljno izvještavali o predstavama naših nogometaša i događajima uoči i nakon utakmica. Također, velika pažnja bila je na reakciji samih navijača. Osvajanje brončane medalje označeno je većim uspjehom od prijašnjih uspjeha u drugim sportovima zbog popularnosti nogometa diljem svijeta.

Politika je bila duboko povezana s nogometom u hrvatskom kontekstu devedesetih godina. Vladajuća struktura se u pojedinim prilikama izravno uplitala u pitanja i odluke oko reprezentacije, što zapravo nisu smjeli raditi. Za primjer se može navesti postavljanje izbornika Blaževića na čelo reprezentacije od strane samog predsjednika Tuđmana. Politička elita je u svakoj prilici naglašavala važnost sportskog uspjeha za naciju te su svojim prisustvom na utakmicama te posjetom igračima u kampu ili svlačionici taj događaj dodatno uveličali. Naravno, i sami politički vrh imao je velike koristi od ovog uspjeha naših nogometaša jer je, po nekim istraživanjima, ono promijenilo mišljenje nacije od vladajućima u Hrvatskoj prema pozitivnijem.

Osvajanje brončane medalje u Francuskoj zasigurno je velik događaj u hrvatskoj sportskoj povijesti te s pravom spada među najveće uspjehe hrvatskog sporta.

10. ZAKLJUČAK

Društvena pojava koja ovisi o društvenom, političkom, kulturnom i povijesnom kontekstu označava identitet te ono određuje kako će se taj identitet izražavati i kakvo će biti njegovo značenje.¹⁷⁴ Nacionalni identitet pruža osjećaj pripadnosti grupi na temelju zajedničkih vrijednosti, običaja, simbola, tj. kulturnog naslijeđa. Pojedinaac je svojevrsno sudbinski vezan za određenu grupu te biti dio grupe koja ima svoju kulturnu, povijesnu i teritorijalnu posebnost pruža osjećaj važnosti pojedinicu. Devetdesete godine označile su definitivni kraj komunizma te stvaranje nove geopolitičke slike Europe. Usporedno s time došlo je i do redefiniranja nove pojave nacionalizma iako se to nije očekivalo. Svaka nacija počiva na pričama i mitovima njezinih pripadnika koje ih povezuju. Tome je, u modernoj povijesti, poslužio sport kao povezujuće sredstvo pripadnika određene nacije u izražavanju i konstruiranju identiteta, što je vrlo dobro vidljivo u primjeru hrvatske nacije.

Sportska događanja poslužila su kao mjesto isticanja nacionalnih simbola i jačanja nacionalnog identiteta. Nacionalni simboli, ceremonije i običaji najtrajniji su vid nacionalizma pošto oni utjelovljuju njegove temeljne pojmove te ih prikazuju svakom pripadniku nacije razumljivo i konkretno. Zbog tog razloga, sport je postao predmetom političke instrumentalizacije, koja, s obzirom na kontekst vremena, mijenja svoj intezitet, ali ne i smjer. U tom smislu, sport je na hrvatskom prostoru, pogotovo devedesetih godina, poslužio kao vrlo učinkovito sredstvo integracije hrvatske nacije i nacionalne identifikacije. Sport je poslužio kao i sredstvo diplomacije Hrvatske kako bi se privukla pozornost svjetske javnosti. Ono je stavljeno u svrhu političke homogenizacije i integracije hrvatske nacije te je time postao ključan faktor društveno – političkih promjena u zemlji. Sport je postao slika stvarnog stanja u društvu Republike Hrvatske te, pogotovo na nogometnim stadionima, simbol otpora vladajućoj strukturi. Devedesete godine u Hrvatskoj bile su obilježene ratom i teškom ekonomskom situacijom stoga je sport bio idealan faktor integracije hrvatske nacije i jačanja identiteta.

¹⁷⁴ Duško Sekulić, *Građanski i etnički identitet: slučaj Hrvatske*. Politička misao, Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2003., str. 145

Politička elita je u zadnjem desetljeću 20. stoljeća koristila sport za afirmaciju države, ali i promociju stranačke politike u zemlji i svijetu. Vladajuća struktura postavljala je ljude iz svog kadra na vodeća mjesta u sportskim savezima, udrugama, klubovima itd. Veliku naklonost i razumijevanje za sport imao je i prvi predsjednik Franjo Tuđman, koji se uključivao u odluke sportskih saveza i klubova. Tako je primjerice, njegovom odlukom izbornikom ostao Miroslav Ćiro Blažević tijekom kvalifikacija za Svjetsko prvenstvo u Francuskoj 1998. godine te je direktnom odlukom NK Dinamo preimenovan u NK Croatia. Utjecaj politike na sport bio je velik. Svaki sportski uspjeh politička elita koristila je za svoju promidžbu te za ukazivanje na uloge sportskog uspjeha koji je imao za promidžbu hrvatske države u svijetu. Događaji koji se analiziraju u ovom radu razlikuju se jedino po tome što se naglasak stavlja na nogometni i košarkaški uspjeh. Ti događaji smatraju se važnijim za hrvatsku promociju i afirmaciju u svijetu nego možda teniski ili rukometni.

Mediji su, naravno, uvelike pratili sportske događaje koji su se odvijali devedesetih godina, što je praksa i u današnje vrijeme. Mediji su sportske događaje analizirane u radu stavljali prije svega u sportski kontekst, međutim nisu izostavili ni nacionalni. Medijski izvještaji prepoznali su važnost uspjeha hrvatskih momčadi i pojedinaca za promociju novonastale države, kao što jeih je prepoznala i politička elita. Po svjedočenju novinara, u redakcijama nije postojao pritisak na način izvještavanja, što znači da su izvještaji bili razmišljanja i viđenja pojedinaca koji su smatrali da sportski uspjesi uvelike pridonose afirmaciji i promociji novonastale Republike Hrvatske. Mediji su u pojedinim člancima iznosili veoma šovinističke izvještaje prema srpskoj strani, što dovodi do zaključka da su urednici dijelili mišljenja pojedinih novinara.¹⁷⁵ Sportskim uspjesima davali su prizvuk nacionalne romantike što su potkrijepljivali i nacionalno obojenim naslovima. Primjerice, odabir Velimira Kljajića za izbornika rukometne reprezentacije prije OI u Atlanti 1996, popraćen je naslovom „Domovina zove Kljajića“.

Akteri sportskih događaja sebe su vidjeli kao promotore i ambasadore Republike Hrvatske. U pojedinim izjavama smatrali su kako su odigrali veliku ulogu u stvaranju same države. Bili su svjesni okolnosti u kojima su ostvarivali svoje rezultate stoga su ih stavljali u nacionalni kontekst. Devedesetih je godina igranje za reprezentaciju bilo nešto posebno, kao

¹⁷⁵ Bartoluci. Uloga vrhunskog sporta. Zagreb, 2013. Str. 288

što je i danas, ali u nešto manjoj mjeri. Sportaši su donosili radost hrvatskoj naciji što je za njih bio dodatan motiv za ostvarivanje što boljih rezultata. Uživali su poseban status u društvu i kod političke elite te su bili nagrađivani raznim državnim nagradama, ali i novčanim premijama. Iako su bili politički instrumentalizirani, sportaši se nisu protivili tome zbog činjenice da su uživali u povlaštenom statusu. Svojim zalaganjem i uspjesima su na neki način zadužili hrvatsku naciju te su u teškim vremenima bili svjetla točka na međunarodnoj sceni i pravi promicatelji Hrvatske.

Rezultati istraživanja pokazali su kako kroz analizu sportskih događaja kao društvenih fenomena, možemo promatrati razvoj i promjene društveno – političkog konteksta. Analiza sportskih događaja u ovom je radu pokazala način na koji je sport korišten u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj devedesetih godina. Sport je poslužio kao platforma za promicanje novonastale države te su poslužili jačanju nacionalnog jedinstva hrvatske nacije u državi i diljem svijeta. U vremenu kad je Hrvatska bila u teškoj ekonomskoj i moralnoj situaciji, sportski uspjesi ujedinili su naciju te odvratili misli od teške realnosti u kojoj se živjelo. Stoga sportske uspjehe možemo staviti među ključne faktore u stvaranju moderne hrvatske države, naravno uz demokratske procese i oružanu obranu države od velikosrpske agresije. U današnje je vrijeme uloga sporta u jačanju nacionalnog jedinstva velika te za vrijeme velikih natjecanja, nastupi hrvatskih sportaša dolaze u prvi plan te dalje oblikuju nacionalni identitet.

LITERATURA

Allison, Lincoln. *Handbook of Sport Studies*. London: Sage, 2004.

Anderson, Benedict. *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London and New York: Verso, 1991.

Bartoluci, Sunčica. *Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: usporedba devedesetih i dvijetisućitih*. Filozofski fakultet, Zagreb, 2013.

Billing, Michael. *Banalni nacionalizam*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2009.

Bodin, Dominique. *Sport i nasilje u Europi*. Zagreb: Knjiga trgovina, 2007.

Coakley, Jay. *Sport in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw – Hill, 2009.

Đorđević, Ivan. *Umeju li antropolozi da igraju fudbal?* Antropologija naučne fantastike. Beograd: Etnografski institut SANU, 2009.

Giulianotti, Richard. *Sport. A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press, 2005

Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918 – 2008*. Zagreb: Novi liber, 2008.

Hobsbawn, E. – Ranger, T. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Press syndicate of the university of Cambridge, 1983.

Hobsbawn, Eric. *Nations and nationalism since 1780*. Cambridge: Press syndicate of the university of Cambridge, 1990.

Hobsbawn, Eric. *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Novi liber, 1993.

Jurkin Lugović, R. – Jajčević, Z. – Drpić, A. *Na putu olimpizma. Hrvatski olimpijski odbor "1991-2006"*. Zagreb: Hrvatski olimpijski odbor, 2006.

Kačić Karlin, Andrija. *Vatreni lakat sjećanja Aljoše Asanovića*. Zagreb: Vjesnik, 2003.

Kalčić, Matija. *Između politike i sporta – hrvatski nogomet i raspad SFRJ*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2012.

Klarin, Leo. *Nogomet, nacionalni identitet i politika: uloga prvog hrvatskog predsjednika*. Kineziološki fakultet, Zagreb, 2015.

Kovačević, Z. – Bibić, M. *Zlatna košarka Mirka Novosela*. Zagreb: Golden marketing, 2004.

Lalić, Deažen. *Bad Blue Boys i Torcida*. Zagreb: Erasmus, 1995.

Letica, Slaven. *Hrvatski identitet, Zbornik radova*. Zagreb: Matica Hrvatska, 2009.

Maguire, J. – Jarvie, G. – Mansfield, L. – Bradley, J. *Sport World: A Sociological Perspective*. Illinois: Human Kinetics, 2002.

Matić, Davorka. *Nacionalizam, nacija i nacionalna država: imaju li budućnost?*. Zagreb: Socijalna ekologija, 2005.

McCrone, David. *Sociology of Nationalism*. London and New York: Routledge, 2002.

McPherson, B.D. –Curtis, J.E. –Loy, J.W. *The Social Significance of Sport*. Campaign: Human Kinetics, 1989.

Perasović, Benjamin. *Navijačko pleme – do nacije i natrag*. Zagreb: Erasmus, 1995.

Perica, Vjekoslav. *Genetika ili revolucija? O fenomenu južnoslavenske košarke*. Reč, Beograd: Fabrika knjiga, 2003.

Prnjak, Hrvoje. *Bad Blue Boys – prvih deset godina*. Zagreb: Marijan expres, 1997.

Ravlić, S. – Sekulić, D. *Uvod u sociologiju: Nacija i nacionalizam*. Zagreb: Pravni fakultet, 2008

Sack, A. L. – Suster, Z. *Soccer and Croatian Nationalism: A Prelude to War*. Journal of Sport and Social Issues, 24, 3. 2000.

Sekulić, Duško. *Građanski i etnički identitet: slučaj Hrvatske*. Politička misao, Zagreb: Fakultet političkih znanosti, 2003.

Smith, Anthony D. *National identity*. London: Penguin Books, 1991.

Stančić, Nikša. *Povijesno naslijeđe i nacionalni identitet*. Zagreb: Zavod za školstvo Republike Hrvatske, 2006.

Starč, Gregor. *Šport v vlogi narodne identitete Slovencev*. Ljubljana: Fakulteta za Šport, Inštitut za kineziologijo, 2005.

Strauss, Claude Levi. *Divlja misao*. Beograd: Nolit, 1966.

Sugden, J. – Tomlinson, A. *Football, Ressentiment and Resistance in the Break – up of the Former Soviet Union*. Culture. Sport. Society, 3. University of Brighton, 2000.

Šimleša, Bože. *Sportske bitke za Hrvatsku*. Zagreb: Meditor, 1995.

Ukić, Marita. *Politika i sport: Slučaj Europskog košarkaškog prvenstva 1995. u Ateni*. Zagreb: Kineziološki fakultet, 2015.

Vrcan, Srđan. *Pogledi, 3*. Split: Matica Hrvatska, 1984.

Vrcan, Srđan. *Sport i nasilje danas u nas i druge studije iz sociologije sporta*. Zagreb: Naprijed, 1990.

Vrcan, Srđan. *Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije nogometa*. Zagreb: Tehnika knjiga, 2006.

IZVORI

Dokumentarni film BBB, autor: Saša Podgorelec, produkcija: Factum, Zagreb, 1998.,
producent Nenad Puhovski, preuzeto 8.6.2017. s:

<https://www.youtube.com/watch?v=t1DnjqamZRE>

Dokumentarni film "Naše vatrene godine"

Dokumentarni film "Vatreni zauvijek"

Hrvatska televizija, (2008). Emisija HRT: Nedjeljom u dva, preuzeto 12.06.2017.

Index.hr(2015). Prekretnice hrvatske košarke: "Državni vrh odlučio je da siđemo s postolja".

Preuzeto 17.05.2017. s:

<http://www.index.hr/eb2015/clanak/prekretnice-hrvatske-kosarke-drzavni-vrh-odlucio-je-da-sidjemo-s-postolja/839715.aspx>

Sportske novosti, 16.10.1990., broj 10256, str. 3

Sportske novosti, 17.10.1990., broj 10257, str. 3

Sportske novosti, 25.7.1992., br. 10814, str. 3

Sportske novosti, 27.7.1992., br. 10815, str. 2

Sportke novosti, 28.7.1992., br. 10826, str. 2

Sportske novosti, 29.7.1992., br. 10817, str. 3

N. Bertičević, Sportske novosti, 4.8.1992., br. 10822, str. 3

Tomislav Židak, Sportke novosti, 28.7.1992., br. 10816, str. 2

Sportske novosti, 8.8.1992., br. 10826, str. 3

Tomislav Židak, Sportke novosti, 10.8.1992., br. 10827, str. 2

Sportske novosti, 10.8.1992., br. 10827, str. 8

Sportske novosti, 21.6.1995., br. 11719, str. 9

Sportske novosti, 24.6.1995., br. 11721, str. 5

Sportske novosti, 26.6.1995., br. 11722, str. 3

Sportske novosti, 3.7.1995., br. 11728, str. 8

Sportske novosti, 3.7.1995., br. 11728, str. 9

Sportske novosti, 4.7.1995., br. 11431, str. 24

Veljko Mršić, Sportske novosti, 7.7.1995., br. 11732, str. 9

Sportske novosti, 27.7.1996., br. 12054, str. 3

Sportske novosti, 5.8.1996., br. 12061, str. 3

Sportske novosti, 16.6.1998., br. 12625, str. 2

Večernji.hr(2011). Susret Dinama i Zvezde u Maksimiru promijenio svijet. Preuzeto 10.04.2017. s:

<http://www.vecernji.hr/sport/nogomet/susret-dinama-zvezda-maksimiru-promijenio-svijet-clanak-237806>

Večernji list, 18.10.1990., br. 9758, str. 15

D. Figenwald, Večernji list, 24.7.1992., br. 10390, str. 36

Večernji list, 24.7.1992., br. 10390, str. 37

Večernji list, 26.7.1992., br. 10392, str. 32

Večernji list, 8.8.1992., br. 10406, str. 49

Večernji list, 9.8.1992., br. 10407, str. 32

Večernji list, 2.7.1995., br. 11430, str. 54

Večernji list, 6.7.1995., br. 11434, str. 34

Večernji list, 6.8.1996., br. 11819, str. 31

Večernji list, 18.6.1998., br. 12477, str. 32

Večernji list, 2.7.1998., br. 12490, str. 32

Večernji list, 5.7.1998., br. 12493, str. 37

Večernji list, 7.7.1998., br. 12495, str. 33

Večernji list, 8.7.1998., br. 12496, str. 49

Večernji list, 13.7.1998., br. 12501, str. 21

Večernji list, 13.7.1998., br. 12501, str. 22

Željka Godeč, Vjesnik, 18.10.1990., broj 15475, str. 8

Vjesnik, 23.6.1995., br. 17135, str. 23

Zoran Vodopija, Vjesnik, 4.7.1995., br. 17146, str. 17

